

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

NSOSTS14

2017

Elisa Virtanen

PÄIVÄKOTILAPSET JA IKÄIHMISET YHTEEN TEKEMISEN KAUTTA

– Virikekansio ikäihmisten ja 4-6-vuotiaiden lasten yhteisiin tuokioihin

Elisa Virtanen

PÄIVÄKOTILAPSET JA IKÄIHMISET YHTEEN TEKEMISEN KAUTTA

- Virikekansio ikäihmisten ja 4-6-vuotiaiden lasten yhteisiin tuokioihin

Kehittämistyönä oli saattaa ikäihmiset ja lapset yhteen yhteisten tuokioiden kautta, jotka edistävät kahden asiakasryhmän välistä vuorovaikutusta ja kohtaamista. Kohderyhmänä ovat ikäihmiset sekä 4-6-vuotiaat lapset. Päiväkotilapset vierailevat paljon ikäihmisten palvelukeskuksissa ja vanhainkodeissa, mutta toiminta on usein yksipuolista, kuten lauluesityksen esittäminen. Kehitystehtävä toteutettiin Turun Touhula Liikuntapäiväkodin Vähäheikkilän yksikön sekä Turun Lähimmäispalvelukeskusyhdistys ry:n Kotikunnaan kanssa Turussa.

Kehitystehtävän tuotoksena kokosin virikekansion vuorovaikutuksiin ja kohtaamisiin mahdollistavista tuokioista madaltamaan kasvattajien kynnystä lähteä kokoamaan yhteisiä tuokioita ikäihmisten ja päiväkotilasten välille. Kansiossa esiintyvät teemoina tutustumisleikit, kädentaidot, musiikki ja aistit. Jokainen osa-alue on tärkeä kummankin asiakasryhmän kannalta. Tuokioiden sisällöt painottuvat yhteiseen tekemiseen, joka johtaa vuorovaikutukseen ja parhaimmillaan kohtaamiseen lasten ja ikäihmisten välillä. Suurinta osaa kansion tuokioista on kokeiltu käytännössä päiväkotilasten ja ikäihmisten kanssa. Tuokioiden suunnittelun menetelminä on käytetty omaa aikaisempaa tietoa ja kokemusta, dialogista kehittämiskeskustelua yhteistyötahojen kanssa sekä kokeilevaa toimintaa.

4-6-vuotiailla lapsilla on jo keskinäisissä leikeissään vuorovaikutustaitoja käytössä paljonkin, heiltä löytyy taito juonelliseen kerrontaan sekä kehittyneet motoriset taidot ja he ovat kiinnostuneita maailmasta. Ikäihmisillä sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus tuottavat mielihyvää ja saavat ikäihmiset tuntemaan itsensä tärkeäksi ja hyödylliseksi. Muistikuntoutujat ovat kasvava osuus ikäihmisistä tulevaisuudessa. Muistikuntoutujille vuorovaikutus ja sosiaaliset tilanteet, kädentaidot sekä kaikenlainen virikkeellinen toiminta on osa heidän kuntoutustaan. Monilla lapsilla isovanhemmat eivät ole vielä kovinkaan iäkkäitä, jolloin kanssakäymiset varsinaisten ikäihmisten kanssa voivat olla vähäisiä. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa ja rakentaa ymmärrystä itsestään ja ympäröivästä maailmasta sen kautta. Jokainen onnistunut kohtaaminen on merkittävä lapsen kannalta.

ASIASANAT:

Ikäihmiset, lapset, varhaiskasvatus, sukupolvi, vuorovaikutus, kohtaaminen

Elisa Virtanen

DAYCARE CHILDREN AND SENIOR CITIZENS TOGETHER THROUGH MUTUAL CONCLUSION

- Stimulating folder to mutual lessons for senior citizens and children of the age of 4 to 6 years old

The development work was to get together senior citizens and children from daycare through mutual conclusions which contribute interaction and confluence between these two customers. The target is children of the age 4 to 6 years old and senior citizens. Children from daycare are visiting a lot in senior citizens' service centers and in rest homes, but the interaction is very often one-sided like children singing a song for senior citizens. This development work was implemented with Liikuntapäiväkoti Touhula Vähäheikkilä and Lähimmäispalvelukeskusyhdistys Kotikunnas at Turku.

As a product of this development work I have assembled a stimulating folder to use of interactions and confluence between senior citizens and children from daycare during their mutual conclusions and to lower the step to arrange functional meetings between these two customers. In the folder there's sections of introductory games, crafts, musical lessons and sensory activities. Each section is important to both of customers. The emphasis of the content of sessions are doing together as a pair or group, getting interaction with each other and if lucky confluence between senior citizens and children. Methods for planning these sessions has been my own prior knowledge, dialogic development conversation and experimental operation.

Children at the age of 4 to 6 years old has already conversation skills a lot, they have also ability to tell stories and good motor skills and they are interested in surrounding world. Among the senior citizens interactions bring pleasure and make them feel themselves useful and important. Memory sickness are increasing among the older people. For memory patients' interaction and social situations, crafts and all kind of activity is part of their rehabilitee plan. Many of children's grandparents aren't these days so old. That's why interactions with older people can be very rare. All children learn from interaction with other children and adults, and they build their understanding of themselves and surrounding world through interactions. Every successful confluence is significant for the children.

KEYWORDS:

Children, senior citizens, early childhood education, interaction, confluence

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISTYÖLLE	7
2.1 Tausta ja tarve	7
2.2 Toimintaympäristön kuvaus ja toimijat	9
2.3 Tavoite ja kehittämistehtävä	9
3 IKÄIHMISET JA LAPSET	11
3.1 Sukupolvi, lapsuus ja vanhuus	11
3.2 Lapsen kehitys 4-6-vuotiaana	12
3.3 Ikäihmiset ja muistikuntoutajat	13
4 TUOKIOIDEN PEDAGOGISET TAVOITTEET JA SISÄLLÖT	16
4.1 Päämääränä kohtaaminen, välittäminen ja vuorovaikutus	16
4.2 Kädentaidot, musiikki ja aistit tuokioiden sisältöinä	17
5 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN	20
5.1 Kehittämishanke	20
5.2 Kehittämismenetelmien kuvaus	20
5.3 Kehittämistyön prosessinkuvaus	23
6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS: VIRIKEKANSIO	29
7 ARVIOINTI	32
7.1 Lasten ajatukset paperille ja palautekysely Kotikunnan asiakkaille	32
7.2 Haastattelut yhteistyökumppaneilta ja kysely vanhemmille	33
7.3 Oman toiminnan arviointi	36
LÄHTEET	38

LIITTEET

- Liite 1. Mainos yhteistyökumppaneille opinnäytetyön aiheesta.
Liite 2. Mainos Kotikunnakseen ikäihmisille jaettavaksi.
Liite 3. Palautekysely Kotikuntaan asiakkaille.

Liite 4. Kysely vanhemmille lasten kertomuksista ikäihmisten kanssa toteutuneista tapaamisista.

Liite 5. Ajatuskartta

Liite 6. Sadutus

Liite 7. Muistio 25.11.2016

Liite 8. Muistio 15.12.2016

Liite 9. Haastattelu arviointia varten 11.3.2017

Liite 10. Haastattelumuistio Kotikunnaassa 27.1.2017

KUVAT

<i>Kuva 1. Rummut jogurttiämpäreistä. © Kuvaaja Elisa Virtanen</i>	30
<i>Kuva 2. Ikäihmisen ja lapsen yhteinen piirustus © Kuvaaja Elisa Virtanen</i>	30
<i>Kuva 3. Sormivirkkaustuotos © Kuvaaja Elisa Virtanen</i>	31
<i>Kuva 4. Ajatuskartta. © Kuvaaja Elisa Virtanen</i>	32

TAULUKOT

<i>Taulukko 1. Kehittämistyön kulku.</i>	26
--	----

1 JOHDANTO

Kehittämishankkeena on toteuttaa virikekansio 4-6-vuotiaille päiväkotilasten sekä ikäihmisten yhteisiä tuokioita varten. Hanke toteutetaan yhdessä Liikuntapäiväkoti Touhulan Turun Vähäheikkilän yksikön sekä Turun Lähimmäispalvelukeskus Kotikunnaan kanssa Turussa. Päiväkodista osallistui 4-6-vuotiaiden lasten ryhmä lastentarhanopettajansa kanssa sekä tuokioiden ideointiin että kokeilemiseen yhdessä Kotikuntaan päiväpaikka Villan sekä asumisyksikön asiakkaiden kanssa pienryhminä.

Päiväkotiryhmät vierailevat paljon palvelukeskuksissa ja vanhainkodeissa, mutta monesti vierailut sisältävät jonkin esityksen lapsilta ikäihmisille. Virikekansion tarkoituksena on tuoda uutta näkökulmaa yhteisiin tuokioihin ja antaa virikkeitä sekä madaltaa kynnystä kasvattajille suunnitella yhteistoimintaa, jossa lasten ja ikäihmisten välille muodostuu vuorovaikutusta ja kohtaamisia.

Kehittämishanke aloitettiin syksyllä 2016 ja saatiin päätökseen maaliskuussa 2017. Ensin määriteltiin kehittämishanke, sen lähtökohdat ja tavoite yhdessä toimeksiantajan eli päiväkotia Touhulan kanssa. Tämän jälkeen otettiin yhteyttä yhteistyökumppanina toimivaan Kotikunnakseen. Kehittämishanke jatkui asiakasryhmiin tutustumalla. Tutustumiseen kuului yleisesti ikäihmisten ja muistikuntoutujien toimintakykyyn perehtyminen, lapsiryhmään tutustuminen sekä ikähaarukan kehitystehtäviin perehtyminen, jonka jälkeen lähdettiin kehittämään ja ideoimaan sopivia tuokioita virikekansioon. Kansion ideoinnissa oli itseni lisäksi mukana 4-6-vuotiaiden lasten ryhmän lastentarhanopettaja sekä lapset. Kansioon valittuja tuokioita kokeiltiin 4-6-vuotiaiden lapsiryhmän ja ikäihmisten kanssa tammikuussa Kotikuntaan tiloissa, jonka perusteella tuokioita tarpeen tullen muuteltiin ja lisättiin varsinaista kansiota varten. Kansio esiteltiin työyhteisössä maaliskuussa 2017, jonka jälkeen se otettiin käyttöön yhteistyön jatkuessa Kotikunnaan ja päiväkodin välillä.

2 LÄHTÖKOHDAT KEHITTÄMISTYÖLLE

2.1 Tausta ja tarve

On tärkeää miettiä, millä tavoin kasvattaja voi auttaa lasta oppimaan elämänsä kannalta juuri sellaisia asioita, tietoja, taitoja ja asenteita, että hänestä kasvaa itsestään ja muista ihmisistä, ympäristöstä ja luonnosta aidosti välittävä aikuinen. Kasvatus ja opetus eivät voi olla pelkästään tiettyjen oppiaineiden tai akateemisten tietojen opettamista, vaan niiden tulee sisältää tilanteita ja vuorovaikutusta, jotka synnyttävät tunnekokemuksia. Ihmisten ajattelu muodostuu erilaisista elämyksistä ja kokemuksista, ja lapsen ajattelu on yhteydessä hänen kykyynsä käsittää ympärillään olevaa maailmaa sekä ymmärtää siihen liittyviä ilmiöitä (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 9; 66).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on huomioitu oppimiskäsitys, jonka mukaan lapset kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Lapsi on lähtökohtaisesti utelias ja halukas oppimaan, kertaamaan ja toistamaan uusia asioita. Oppimista tapahtuu muun muassa havainnoinnin, tarkkailun ja muiden toiminnan jäljittelemisen kautta. Varhaiskasvatuksessa opetuksen tarkoituksena on edistää lapsen oppimista, mutta myös auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta. (Opetushallitus 2016, s 20–21.) Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan myös, että yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita (Opetushallitus 2016, 34).

Kehitystehtävän aihe lähti omasta ideastani. Tarve kehittämistyölle tuli sekä päiväkodin että Kotikuntaan puolelta, sillä molemmat kaipasivat jonkinäköistä yhteistyötä päiväkodin ja palvelukeskuksen välille. Touhulan Vähäheikkilän yksikkö on melko nuori yksikkö, joka etsii aktiivisesti yhteistyökumppaneita erilaisiin yhteistöihin. Kotikunnaksella on historiaa päiväkotiyhteistyöstä, mutta se on viime vuosina ollut vähäisempää. Yhdistin kehitystehtävääni kahden osapuolen tarpeen sekä oman ideani, josta muotoutui kehitystehtäväksi virikekansio herättelemään ideoita yhteisille tuokioille ja antamaan materiaalia sekä kokeilujakso, jossa konkreettisesti toteutin kansiooni suunnittelemani tuokioita yhdessä lapsiryhmän sekä ikäihmisten kanssa. Kotikuntaan henkilökunnan kanssa keskustellessani kävi ilmi, että yleisempää on päiväkodin ja palvelukeskuksen yhteistyössä,

että lapset tulevat esittämään jonkun laulun tai esityksen ikäihmisille. Tällainen ei kuitenkaan luo niin helposti pohjaa vuorovaikutukselle lasten ja ikäihmisten välille, joten päädyin suunnittelemaan lapsille tarkoitettuja tuokioita sillä ajatuksella, että niitä toteutettaessa lasten ja ikäihmisten yhteisissä tuokioissa kaikilla ikäihmisillä on mahdollisuus saada kontaktia lapsiin samoin kuin jokaisella lapsella on mahdollisuus saada kontaktia ikäihmiseen ja näin saada vuorovaikutusta heidän välilleen.

Yhteisten tuokioiden järjestämisen taustalla piilee myös ajatus laajemmasta yhteistyöstä näiden kahden asiakasryhmän välillä. Ukkonen-Mikkolan teos Sukupolvien kohtaamia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa (2011) tutkii nimensä mukaisesti Suomessa sijaitsevaa lapsille ja vanhuksille yhteisen palvelukeskuksen toimintaa. Suomessa löytyy jo muutamia päiväkoteja vanhainkotien yhteydessä. Yksi niistä on Lahdessa, johon vuonna 2016 avattiin yksityinen päiväkotikoti, jonka rinnalle nousi myös vanhainkotikoti. Kiinteistöt sijaitsevat vierekkäin tarkoituksella. Ajatuksena on, että lapset ja vanhuksot olisivat usein tekemisissä keskenään. (Koponen 2016.) Lisäksi Suomessa toimii Terhokerhoja, jotka ovat maksuttomia ja kaikille avoimia kohtaamispaikkoja lapsille, ikäihmisille sekä aikuisille. Terhokerhoissa leikitään, askarrellaan, retkeillään ja luetaan sen mukaan, mitä osallistujat ovat yhdessä suunnitelleet. Ajatuksena on, että eri-ikäisten ihmisten kohdatessa sekä lapset että aikuiset voivat oppia toisiltaan ja keksiä yhdessä mukavaa tekemistä. (Terhokerho.)

Pippa Kelly kirjoittaa britannialaisella uutissivustolla samaisesta aiheesta. Hän kertoo, että Saksassa on kehitetty keskuksia, joissa ikäihmiset ja lapset sekoittuvat keskenään niin, että molemmat hyötyvät. Idean lähtölaukaisijana oli tuoda kaksi toisistaan erkaantunutta ryhmää lähemmäksi toisiaan, pois eristyksestä. Keskuksissa saman katon alla kohtaavat itsensä usein yksinäisiksi tuntevat ikäihmiset sekä nuoret perheet, jotka kokevat tarvitsevansa tukea, mutta isovanhemmat eivät asu lähiseudulla. (Kelly 2014.)

Myös yhdysvaltalainen Generation Unidet järjestö ajaa samantyylistä asiaa. Yhdistys toteuttaa sukupolvien välisiä ohjelmia (Intergenerational programmes), jotka yhdistävät eri-ikäiset ihmiset yhteen niin, että kaikki osapuolet ja koko yhteiskunta hyötyy asiasta. Tällaisia ohjelmia ovat muun muassa lastenkoteja, joissa ikäihmisiä toimii henkilökuntana, päiväkoteja vanhusten kotien yhteydessä ja vanhusten koteja koulujen yhteydessä, mutta myös nuorien aikuisten järjestämää opetusta ikäihmisille esimerkiksi tietokoneiden suhteen. Heidän tutkimuksiensa mukaan tällaiset sukupolvien väliset ohjelmat tuottavat suuria hyötyjä: lapset altistuvat ikäihmisten traditioille ja viisaudelle, vuorovaikutuksen takia aikuisten voivat laajentaa sosiaalista verkkoaan ja pitää itsestään huolta, joilla on suora

vaikutus terveydentilaan. Lisäksi yhteiskunta hyötyy, kun kaikki tuntevat olonsa osallistuvaksi. (Generation United 2011).

2.2 Toimintaympäristön kuvaus ja toimijat

Toteutan kehittämistyön yhdessä liikuntapäiväkoti Touhulan Vähäheikkilän yksikön sekä Kotikuntaan kanssa. Yksiköt sijaitsevat lähellä toisiaan, joka mahdollistaa helpommin yhteistyön jatkumisen tämän projektin jälkeenkin.

Kotikunnas on Turun Lähimmäispalveluyhdistys ry:n ylläpitämä palvelukeskus, jonka tiloissa toimivat muistisairaiden hoitoon erikoistuneet Hoitokoti Venla, Päiväpaikka Villa, Ryhmäkoti Kaisla ja Sylvi-koti. Lisäksi Kotikunnaassa on 39 palveluasuntoa, joista osassa asuu sotainvalideja. He tarjoavat myös tehostettua palveluasumista ja fysioterapia-palveluita. (Kotikunnas.) Päiväpaikka Villasta opinnäytetyöhöni osallistuu kaksi pienryhmää sekä yksi pienryhmä on asuinkodin asiakkaista ja vapaaehtoisista muodostuva ryhmä. Päiväpaikka Villan asiakkaat ovat muistikuntoutujia.

Touhula Liikuntapäiväkodit ovat sen sijaan yksityinen päiväkotiperhe, jolla on useita toimintayksiköitä ympäri Suomea. Touhulan päiväkodeissa panostetaan liikuntaan sekä lapsilähtöisyyteen. Touhulan päiväkodit tekevät paljon yhteistyötä muiden tahojen kanssa, kuten erilaisten urheilijakummien kanssa. Vähäheikkilän yksikössä on yhteensä kuusi lapsiryhmää. (Touhula Liikuntapäiväkodit.) Vähäheikkilän yksiköstä tuokioiden ko-keiluun osallistuu yksikön vanhimmat lapset eli 4-6-vuotiaiden ryhmä Menomuksut. Menomuksujen ryhmä muodostuu 26 lapsesta sekä lastenhoitajasta, lastentarhanopettajasta ja ryhmässä työskentelevästä yksikön esimiehestä.

Kehittämistyöryhmään kuului itseni lisäksi päiväkodin esimies Heidi Hirvonen sekä Menomuksujen lastentarhanopettaja Annika Laine. Kotikuntaan puolelta neuvoja omaa asiakasryhmäänsä varten antoi Villan osastovastaava Katja Suuronen, joka myös toimi yhteyshenkilönä Kotikuntaan.

2.3 Tavoite ja kehittämistehtävä

Kehittämistehtävän tavoitteena on tuoda ikäihmiset ja päiväkodin lapset yhteen yhteisen tekemisen kautta, tarjota kummallekin ikäpolvelle mahdollisuus virikkeelliseen toimin-

taan ja kuroa kiinni sukupolvien välistä kuilua. Tavoitteena on kehittää yleisesti toteutettuja vierailuita enemmän vuorovaikutusta ja pedagogiikkaa sisältäviksi tuokioiksi lauluesitysten tai näytelmien sijaan. Tarkoitus on saada kummatkin asiakasryhmät osallistumaan ja luomaan yhteyden toisiinsa.

Valittujen ja kokeiltujen tuokioiden pohjalta kokoan virikekansion ikäihmisten ja lasten yhteisiä tuokioita varten, johon kokoan kokeilemieni materiaaleja samojen kansien sisään päiväkodin käyttöä varten. Virikekansion tarkoituksena on madaltaa kasvattajien kynnystä lähteä suunnittelemaan yhteisiä tuokioita näille asiakasryhmille.

Tuokioiden sisällöt ovat monipuolisia ja osallistavia. Teemoina ovat kädentaidot, aistit, musiikki sekä liikunta. Tuokiot suunnitellaan niin, että lapsi ja ikäihminen pystyvät työskentelemään niissä mahdollisuuksien mukaan pareittain, ryhmissä tai ainakin yhdessä vuorovaikutuksen alaisina. Tavoitteena on, että tuokioita on suunniteltu niin, että sekä lapset että ikäihmiset pääsevät opettamaan toisilleen jotain.

Tuokioita suunnitellessa pyritään ottamaan huomioon molempien asiakasryhmien kehitykseen, opetukseen ja kuntoutukseen vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi lapsien kohdalla tuokioihin pyritään tuomaan 4-6-vuotiaille lapsille mieleisiä tekemisiä, mutta myös heidän ikäkautensa kehitystehtäviin painottavaa osuutta, kuten motorisia taitoja ja tunnetaitoja. Ikäihmisten kohdalla taas pyritään ottamaan huomioon mahdollisimman laajasti toimintakykyyn ja liikuntarajoitteisiin liittyvät osatekijät. Toisaalta vireyteen ja toimintakykyä ylläpitäviä tekijöitä pyritään tuomaan osaksi tuokioita. Muistikuntoutujien kohdalla heidän kuntoutumiseensa liittyviä elementtejä yritetään yhdistää tuokioihin.

3 IKÄIHMISET JA LAPSET

3.1 Sukupolvi, lapsuus ja vanhuus

Sukupolven käsitettä voi lähestyä monella eri tavalla. Yksinkertaisimmillaan sukupolvi erottaa lapset aikuisista, mutta laajemmassa merkityksessä se voi tarkoittaa saman ikäisiä ja samaan aikaan eläviä ja eläneitä ihmisiä. Sukupolvi-käsite voidaan myös liittää biologiseen sukulaisuuteen ja sukulaissuhteisiin, jolloin se konkreettisesti merkitsee suvun eri polvia eli suvun vanhemmista ja lapsista koostuvaa ketjua. (Ukkonen-Mikkola 2011, 16.) Jokainen ihminen on toisaalta aikansa lapsi, toisaalta osa sukupolvien ketjua. Ympäröivä aikakausi ja sen mukainen kulttuuri tarjoavat meille yllykkeitä, odotuksia ja arvoja. Sukupolvien ketjuissa sen sijaan kulkee vahvuus ja heikkous, tapa reagoida niihin yllykkeisiin, ympäristön odotuksiin ja tarjottuihin arvoihin. (Mattila 2011, 57.)

Lapsuus on lapsen iässä olevien ihmisten elämää, jolle on varattu tila yhteiskunnan rakenteessa (Ukkonen-Mikkola 2011, 25). Toisaalta on vanhuksillekin paikka palvelujärjestelmässä, vaikkakaan kaikki heistä eivät löydä sen piiriin. Lapsuus on voimakkaan kasvun ja kehittymisen aikaa; lapsi kasvaa fyysisesti, sosiaalisesti, moraalisesti, kielellisesti ja kognitiivisesti. Kehityspsykologiassa lapsuutta pidetään yhtenä ikä kautena, jolla on omat kehitystehtävänsä. Lapsuus alkaa syntymästä ja päättyy puberteettiin. Se rytmittyy kehityspsykologisiin alavaiheisiin, joista jokaisessa yksilö kohtaa vaiheelle tyypillisiä ongelmia ja tehtäviä, jotka lapsen tulisi ratkaista myönteisellä tavalla, jotta välttyttäisiin kehityshäiriöiltä. (Hellström 2010, 180.)

Lapsuuteen olennaisena osana kuuluu varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisiin suuntautunutta ikäkausipedagogiikkaa eli näkemystä, että kasvatuksessa on otettava erityisesti huomion kasvatettavan elämänvaihe ja kunkin ikäkauden erityispiirteet (Hellström 2010, 45; 256). Varhaiskasvatuksessa kasvatus ajatellaan lapsen kaikenpuolisen kehittymisen tukemiseksi, joka tapahtuu kokonaisvaltaisena toimintana. Kasvatuksen keskeisinä työtapoina ovat leikki, työ, opettelu ja sosiaaliset vuorovaikutustilanteet. (Hellström 2010, 257.) Osana kasvatusta on elinikäisen kasvatuksen periaate, jonka mukaan ihmisen kasvu jatkuu koko hänen elämänsä ajan. Kasvuikä ja kasvatusikä, kasvu ja oppiminen eivät rajoitu lapsuuteen, vaan ihminen kasvaa ja oppii niin pitkään kuin elää. Periaatteen mukaan kasvatuksen tulisi kattaa kaikki elämänkaudet eikä mikään elämänvaihe ole toiselle alistainen. (Hellström 2010, 30.)

Ukkonen-Mikkola määrittelee keskeiseksi eroksi lapsuuden ja vanhuuden välillä fyysisen ja psyykkisen kompetenssi; vanhuudessa siirrytään kohti riippuvuutta, fyysistä haurautta yksilöllisesti ja eri tavoin muuttuvaa kompetenssia, kun taas lapset kasvavat kohti lisääntyvää kompetenssia ja itsenäisyyttä. (Ukkonen-Mikkola 2011, 25.) Tilastollisesti Suomessa ikääntyneeksi ihmiseksi luokitellaan 65 vuotta täyttäneet. Tämän rajan määrittää yleinen eläkeikä, joka tosin nykymaailmassa nousee koko ajan. Toimintakykyyn perustuva ikääntymiskäsitys toisaalta määrittää ikääntymisen alkavaksi vasta 75 vuoden iässä. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net.)

3.2 Lapsen kehitys 4-6-vuotiaana

Lapsiryhmäni tässä opinnäytetyössä koostuu 4-6-vuotiasta päiväkotilapsista. 4-vuotias lapsi kyselee paljon ja nimenomaan miksi-kysymyksiä. Hän haluaa jo tietää, mitä maailmassa tapahtuu ja miksi. (Vilén ym. 2008, 146.) Lapsen toinen kyselyikä niin sanotusti ajoittuu tähän ikähaarukkaan, jolloin lapsi haluaa tietää, miksi asiat ovat siten kuin ovat (Piironen-malmi & Strömberg 2008, 67). Neljännestä ikävuodesta alkaen lapset osaavat juonellista kertomista ja roolileikit ovat isossa roolissa, jolloin lapset muuttavat ajatukset, vaikutelmat ja kokemukset suoraksi toiminnaksi (Vilén ym. 2008, 163).

Leikki on lapsen tapa suhtautua ympäröivään maailmaan ja omaksua tietoa, ja leikki toimii lapselle itseilmaisuuden välineenä (Helenius & LummeLahti 2013, 21). Leikkiessään lapset ilmaisevat ajatuksiaan ja käsityksiään ympäröivästä maailmasta (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 83). Leikki ja leikkisyys vapauttavat oppimisen, joka oppimistapahtuman sijasta ilmenee hauskana ja luontevana oppimisvirtana (Karlsson 2014, 168).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on huomioitu oppimiskäsitys, jonka mukaan lapset kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Lapsi on lähtökohtaisesti utelias ja halukas oppimaan, kertaamaan ja toistamaan uusia asioita. Oppimista tapahtuu muun muassa havainnoinnin, tarkkailun ja muiden toiminnan jäljittelemisen kautta. Varhaiskasvatuksessa opetuksen tarkoituksena on edistää lapsen oppimista, mutta myös auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä ja ympäröivästä maailmasta. (Opetushallitus 20-21.) Meidän kaikkien on hyvä muistaa sama, minkä Marjatta Kalliala mainitsee teoksessaan Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?; ”päiväkoti ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen saareke” (2008, 38). Mahdollisimman monipuolinen yhteistyö eri ulkopuolisten tahojen kanssa mielestäni toteuttaisi varhaiskasvatussuunnitelman parhaiten. On mietittävä,

millä tavoin kasvattaja voi auttaa lasta oppimaan elämänsä kannalta juuri sellaisia asioita, tietoja, taitoja ja asenteita, että hänestä kasvaa itsestään ja muista ihmisistä, ympäristöstä ja luonnosta aidosti välittävä aikuinen. Kasvatus ja opetus eivät voi olla pelkästään tiettyjen oppiaineiden tai akateemisten tietojen opettamista, vaan niiden tulee sisältää tilanteita ja vuorovaikutusta, jotka synnyttävät tunnekokemuksia. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 9.)

Maailmankuvan rakentuminen on tärkeä ihmisen elämän jäsentämisen pohja. Maailmankuvalla tarkoitetaan ihmisen muodostamaa käsitystä omasta minästä, ihmisistä, yhteiskunnasta, luonnosta ja kulttuurista. Siihen liittyvät tunteet, koetut ja nähdyt asiat sekä oppiminen. Maailmankuva muokkautuu jatkuvasti lapsen ollessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Mitä kehittyneempi maailmankuva lapsella on, sitä paremmat edellytykset hänellä on toimia toisten ihmisten kanssa ja yleensäkin elämässä. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 65.)

Lapsen hyvän kasvun kannalta on olennaista, että lapsi oppii luottamaan omaan arvoonsa. Oppiakseen sen hän tarvitsee toistuvasti kokemuksia siitä, että häntä arvostetaan. Lapsen hyvän kasvun kannalta on myös olennaista, että lapsi oppii arvostamaan toista ihmistä. Kyseessä ei ole näennäinen, muodollinen arvostaminen, kohtelias käytös, vaan paljon syvällisempi asenne, joka ohjaa hänen moraaliaan ja toimiaan läpi elämän. (Mattila 2011, 91.)

3.3 Ikäihmiset ja muistikuntoutajat

Yksi motiiveistani tähän opinnäytetyöhön on ajankohtaisena kotona asuvien ikäihmisten yksinäisyys. Anu Janssonin teoksessa Psykososiaalinen ryhmätoiminta ikäihmisten yksinäisyyden lievittäjänä puhuu paljon ikäihmisten yksinäisyydestä ja sen syistä (2012). Philippa Perry puhuu The Guardianin artikkelissaan yksinäisyyden karuista vaikutuksista terveyteen. Hän toteaa, että eristäytyneisyyden tunne muista ihmisistä voi häiritä unta, nostaa verenpainetta ja laskea vastustuskykyä sekä kasvattaa masentuneisuutta, alentaa kaiken kaikkiaan subjektiivista terveyttä sekä kasvattaa stressihormonin tuotantoa. (2014.) Kotikunnas järjestää asiakkailleen ja asukkailleen paljon aktiviteettiä. Puhuesani Kotikunnaan osastovastaava Katja Suurosen kanssa yksinäisyys on silti mahdollisuus heidänkin asiakkaissaan, vaikka tekemistä ja ohjelmaa järjestetään paljon.

Jansson määrittelee yksinäisyyden ihmisen sisäiseksi kokemukseksi, jossa ihmisellä on suurempia odotuksia sosiaalisilta suhteiltaan kuin mitä hän niiltä saa. Janssonin mukaan ikäihmisille yksinäisyys voi olla arkipäivää. (2012, 10.) Kotona asuvilla yksinäisyys voi olla vielä yleisempää kuin laitoksissa asuvilla. Yksin asuminen, tarpeettomuuden tunne ja leskeys ovat Janssonin mukaan merkittäviä tekijöitä ikäihmisten yksinäisyyteen.

Kun ikääntyneiltä ihmisiltä kysytään heidän elämänlaatunsa kannalta tärkeitä tekijöitä, nousevat keskeisimpinä esiin sosiaaliset suhteet ja mahdollisuus olla vielä hyödyllinen toisille. Ihmisen psykologisia perustarpeita tutkittaessa on havaittu, että yhteisöön kuuluminen ja tarpeellisuuden tunne ovat psyykkisen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä asioita. (Torstila 2016.) Kognitiiviset toiminnot heikentyvät valikoidusti ikääntymisen aikana, uutta prosessointia vaativan toiminnan nopeus ja tehokkuus heikkenee ikääntyessä, mutta tietojen, taitojen ja kokemuksen varassa tapahtuva ajattelu säilyy (Erkinjuntti, ym. 2015, 81).

Toinen iso asiakasryhmä ikäihmisten puolelta on muistikuntoutujat ikäihmisissä. Muistikuntoutuja sairastaa jonkinasteista muistisairautta. Muistisairaudella tarkoitetaan sairautta, joka heikentää muistia ja muita kognition osa-alueita. Etenevät muistisairaudet johtavat usein dementiaan. (THL 2016.) Heidän sairautensa on hyvä ottaa huomioon suunnittelemisessani tuokioissa, koska sairaus vaikuttaa mahdollisesti jonkin verran heidän toimintakykyyn. Muistisairaudet liittyvät korkeaan ikään ja vallitsevuus yli 85-vuotiaiden ryhmässä onkin 15-kertainen verrattuna 60-vuotiaiden ryhmään (Erkinjuntti, ym. 2015, 37). Terveiden ja Hyvinvointilaitoksen sivujen mukaan etenevät muistisairaudet ovat kansanterveydellinen ja -taloudellinen haaste Suomessa, ja muistisairauksia sairastavien määrä kasvaa tulevaisuudessa (THL 2016). Yhteys ikään on samanlainen molemmilla sukupuolilla, joskin hyvin iäkkäillä naisilla vallitsevuuden muutos vanhempaan ikäryhmään siirryttäessä on suurempi kuin vastaavan ikäisillä miehillä (Erkinjuntti ym. 2015, 37).

lääkäistä ihmisistä 20-50 prosenttia kokee kärsivänsä eriasteisista muistioireista. Osalla heistä on muistitestien avulla todettavissa muistioire, mutta vain osalla tila on etenevä ja johtaa dementia-asteisten oireiden puhkeamiseen. On arvioitu, että vain joka kolmas muistitestissä huonosti menestyvä sairastaisi jotakin muistisairautta. Silti muistioireet ovat merkittävä ikäihmisten toimintakykyä ja elämänhallintaa heikentävä ongelma. (Erkinjuntti 2015, 36.) Aktiivisella elämällä ja kuntouttavalla hoidolla voidaan ylläpitää muistisairaana toimintakykyä ja parantaa merkittävästi elämänlaatua. Läheisten ja ammatti-

henkilöiden tuki ja rinnalla pysyminen, vuorovaikutus, kohtaaminen ja kohtelu ovat kuntouttavan hoidon oleellisia osia. (Hallikainen ym. 2014, 8.) Muistisairauden perussyyn lisäksi potilaan suorituskäyttö voi mahdollisesti vaikuttaa yksi tai useampi toissijainen tekijä, joka huonontaa hänen mahdollisuuksiaan käyttää jäljellä olevia kykyjä. Tällaisia toissijaisia syitä voivat olla esimerkiksi ahdistuneisuus, vaikea sosiaalinen tilanne tai sosiaalinen eristyminen, jotka ovat mahdollisia hoitaa, vaikka muistioireen perussyötä ei voitaisikaan parantaa. (Erkinjuntti ym 2015, 79.) Erilaisten kohtaamisten luominen voisi olla yksi vaihtoehto sosiaalisten toissijaisten syiden parantamiseen. Ikärakenteen muutoksen myötä meidän on edistettävä mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaavia toimia (STM 2013, 13).

Kotikunnas toimii muistikuntoutujien kuntoutuspaikkana. Ylipäättään muistikuntoutujan kuntoutuminen sisältää kaikki elämän osa-alueet, kuten kognitiivinen, psyykkinen, sosiaalinen ja fyysinen toiminta, jotka eivät ole toisistaan erillisiä, vaan tukevat toisiaan. Muistikuntoutujan sosiaalisen kuntoutumisen tukemisen toimintaperiaatteisiin kuuluu muun muassa, että pyritään luomaan turvallisia sosiaalisia ryhmiä, jotka tapaavat säännöllisesti tai kohtuullisen usein (Hallikainen ym. 2014, 8; 105).

4 TUOKIOIDEN PEDAGOGISET TAVOITTEET JA SISÄLLÖT

4.1 Päämääränä kohtaaminen, välittäminen ja vuorovaikutus

Kohtaamisella ei tarkoiteta yksinkertaista, pinnallista tapaamista, vaan se on monikerroksista kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa. Jokainen eri ihmisten välinen kohtaaminen on erilainen, koska kaikki vaikuttavat toisiinsa ja näin rakentavat kohtaamisen luonnetta. Monikerroksisuus kohtaamisessa syntyy ensin tulevasta kauniista katseesta ja ystävällisestä eleestä. Tämän jälkeen tarvitaan toisen ihmisen kuuleminen, näkeminen ja nähdyksi tuleminen. Viimeisenä kerrokseksi muodostuu ihmisyyden ja elämän arvostaminen, avoin, totuudellinen ja nöyrä asenne elämään ja nähdyksi tulevien tarinoiden merkityksellisyyden ymmärtäminen. (Mattila 2011, 15-16.)

Kohtaaminen toteutuu harvoin laadukkaasti suorituspainneissa ja tiukoissa aikarajoissa (Mattila 2011, 127), mutta projektini yksi tarkoitus onkin saada käyntiin suurempi yhteistyö ikäihmisten ja päiväkotilasten välille, jolloin aikarajoista päästäisiin irti. 3-6 -vuotiaiden lasten henkilökäsitys on vielä hyvin jäsentymätöntä. Näin ollen lapsille on tärkeintä, että heidän leikkikaveri on hauska ja kiva, ja että heillä on mahdollisuus yhteiseen toimintaan (Laine 2005, 155), joten lapset eivät osaa ajatella muistikuntoutujia heidän oireidensa kautta tai ikäihmisiä heidän vaivojensa kautta vaan kohtaavat heidän heinä itsenään.

Kohtaaminen on viime vuosina alettu ymmärtää keskeiseksi asiaksi ihmisten välisessä kanssakäymisessä. On kysymys melkein mistä tahansa auttamisesta, kasvattamisesta, hoitamisesta, opastamisesta, palvelemisesta tai neuvottelemisesta, toiminnan perustan luo kohtaaminen. Lapsen elämänvaiheessa luodaan perustaa elämänuskolle, elämänrohkeudelle ja elinvoimalle, jolloin jokainen hyvä kohtaaminen on lapselle merkityksellinen. Lapsen mieli piirtää kokonaiskäsitystä siitä, millainen hän itse on, millaisia muut ihmiset ovat sekä miten ihmisten kesken toimitaan, onko yhteisö luotettava ja kantaako elämä. (Mattila 2011, 15-18.)

Aikuisen oma lapsuus on aina läsnä lapsen kohtaamisessa. Miten itse on tullut lapsena kohdatuksi, vaikuttaa omassa kohtaamisessa lasten kanssa. (Mattila 2011, 38.) Muistikuntoutujan asianmukainen kohtaamisen perusta on sama kuin ihmisten välisen kohtaa-

misen yleensäkin; siihen kuuluu myös toisen kunnioittaminen, arvostaminen ja luottamuksen saavuttaminen. Kuntoutumisen tukemisen toimintaperiaatteisiin kuuluu kohta, jossa todetaan, ettei aina ole tärkeää, että muistikuntoutuja tuntee keskustelukumppaninsa nimeltä, vaan on tärkeää tavoittaa kohtaamisessa myönteinen tässä ja nyt -kokemus. (Hallikainen ym. 2014, 85-105.)

Välittämistä ei voida tarkasti määritellä joukoksi tietynlaisia toimenpiteitä tai käyttäytymistapoja, vaan kyse on lähinnä asenteesta ja ajattelutavasta. Yhteisiä eri tavoin ilmeneville välittämiselle on halua tehdä hyvää toiselle kuuntelemalla, osoittamalla empatiisuutta ja vastuuntuntoa sekä kiinnittämällä huomiota toiseen ihmiseen. Toisin kuin luullaan, välittäminen ei ole itsestään selvyys vaan opittu erityinen tapa käyttäytyä toista kohtaan. (Piiroinen-Malmi & Strömberg 2008, 10-11.)

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan hyvin monimutkaista prosessia, joka on jatkuvassa muutoksessa oleva tapahtumisketju. Se perustuu vähintään toisen osapuolen tarkoitukselliseen haluun välittää jokin viesti. Vuorovaikutus perustuu merkkeihin, jotka ovat yhdessä sovittu tarkoittamaan jotakin tiettyä. Vuorovaikutuksessa puhuja ja kuuntelija vaikuttavat toisiinsa, tuottavat ja tulkitsevat merkkejä samanaikaisesti. Vuorovaikutus on kontekstija kulttuurisidonnaista. (Helsingin yliopisto, 2014.) Marjamäki, Kosonen, Törrönen ja Hannukkala esittävät teoksessaan Lapsen mieli – Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan vuorovaikutustaidot tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen summana sekä vuorovaikutustaitojen ja tietoisien läsnäolon summana kohtaamisen (2015, 31). Ihmisen elämä ja kokemukset heidän omasta elämästään syntyvät vuorovaikutuksessa ympäristön ja erityisesti toisten ihmisten kanssa. Kahden ihmisen keskustellessa he ovat samalla kiinteässä ei-kielellisessä vuorovaikutuksessa; he tarkkailevat toistensa ilmeitä, asentoja ja eleitä muokaten omaa ilmaisuaan sen mukaan, miten keskustelukumppanin vuorovaikutuskäyttäytyminen vaikuttaa heihin. (Launonen 2015.)

4.2 Kädentaidot, musiikki ja aistit tuokioiden sisältöinä

Kädentaidot ja luovuus

Yhdessä tekeminen ja yhdessä kokeminen on lapselle erityisen tärkeää. Luovat menetelmät voivat olla keskusteluvälineenä ja olla siten toissijainen tavoite, kun päätavoit-

teena on paremman yhteyden löytäminen eikä niinkään pedagoginen kehittyminen. (Ojanen ym. 2011, 195.) Lisäksi kädentaidot antavat oivan tilaisuuden lapsille harjoittaa hienomotorisia taitoja eli pienten lihasten hallintaa.

Muistikuntoutujia ajatellen luova tekeminen antaa mahdollisuuden harjoittaa monenlaisia taitoja, jolloin se on toimintakykyä ylläpitävää ja tukevaa toimintaa. Luovuuden olemukseen kuuluu, ettei siitä tai sen tuotoksesta välttämättä tarvitse olla sinänsä mitään hyötyä. Luova tekeminen on arvokasta sellaisenaan. Muistikuntoutujia ajatellen luova tekeminen antaa mahdollisuuden harjoittaa monenlaisia taitoja, jolloin se on toimintakykyä ylläpitävää ja tukevaa toimintaa. Yleisesti ottaen käsillä tekeminen toimii toimintakykyä ylläpitävää harjoitteena. (Hallikainen ym. 2014, 123-155.)

Musiikki

Gullan Bornemark toteaa artikkelissaan Lapset ja musiikki että musiikki puhuttelee sisintämme, täysin riippumatta siitä, minkä ikäisiä olemme. Se herättää tunteet ja mielikuvituksen tuntemaan rytmin. (Hansson, J. & Oscarsson, C. 2006,123.) Musiikki rakentaa lapsen minuutta ja vahvistaa myönteisesti aikuisen ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Lisäksi musiikki edistää kokonaisvaltaista kehitystä ja rikastuttaa persoonallisuuden kaikkia osa-alueita. 4-5-vuotias lapsi nauttii ryhmälaulusta ja osaa taputtaa sanarytmiä. (Ojanen ym. 2011, 245-247.)

Muistikuntoutujien ja ikäihmisten kannalta musiikki aktivoi aivoja laaja-alaisesti. Yhdistämällä musiikkia aivojumppaan ja muuhun harjoitteluun on havaittu, että vaikeastikin muistisairaot ihmiset saattavat reagoida erityisesti rytmiin ja koettuun tunnelmaan. Rytmiset motoriset harjoitukset, kuten tanssi ja hokemat, eivät unohdu helposti tai ovat nopeasti palautettavissa. Pelkästään jo musiikin kuuntelu ja laulaminen edellyttävät monimutkaisia kognitiivisia prosesseja, jolloin ne voivat itsessään jo toimia aivotoimintoja ylläpitävinä ja kuntouttavina menetelminä. (Hallikainen ym. 2014, 100-118.)

Aistit ja tunteet

Ihminen oppii silloin, kun hän kohtaa erilaisia asioita näkemällä, kuulemalla, tuntemalla, maistamalla ja haistamalla sekä kokemalla. Tällöin hän on vastavuoroisessa suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. (Karlsson 2014, 168.) Vuorovaikutustilanteessa ihmisellä

on kaikki aistit läsnä. Läheisessä vuorovaikutuksessa katsekontakti, ääni, tuoksu ja kosketus sulautuvat yhteiseksi tiedoksi, joka muuttuu miellyttäväksi läheisyyden kokemukseksi. (Burakoff 2015.)

On hyvä säännöllisesti rakentaa toimintatuokioita ja opetustilanteita, joissa voidaan pohdita ja harjoitella tunteiden ilmaisemista ja emotionaalisten reaktioiden säätelyä (Laine 2005, 72). 4-5-vuotiaille lapsille on yleistä voimakas mielikuvitus, jonka varjopuolena on se, että se voi aiheuttaa pelkoja (Karlsson 2014, 129). Tämän takia valitsinkin tunneaiheeksi pelon tuokioomme. Lähestyin aihetta sadun kautta. Sadut antavat lapselle mahdollisuuden havaintojen tekoon ja sanavaraston laajentamiseen, kielellisen ilmaisun rikastumiseen ja maailmankuvan luomiseen, mutta ne auttavat lasta myös hallitsemaan todellisuutta ja seurauksia sekä rikastuttamaan tunne-elämää (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 71). Tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisemiseen voi käyttää tunnekeskustelua, joissa rohkaistaan puhumaan tunteista. On myös hyvä osoittaa, että jokaisella on tunteet. (Laine 2005, 72.)

Emotionaalisten reaktioiden säatelemiseen voi käyttää rentouttamis- ja mielikuvitusharjoituksia (Laine 2005, 74). Mielikuvitus mahdollistaa lapselle todellisuuden kestämisen, koska mielikuvituksella lapsi voi oppia pehmentämään, tasaamaan ja korjaamaan todellisuutta sekä mielikuvituksen kautta avautuu kyky empatiaan (Viinikka 2014, 49). Etenkin muistikuntoutujien osalta mitä enemmän aistitietoa vastaanotetaan, sitä isompi aivojen alue aktivoituu (Hallikainen ym. 2014, 109).

Yksi aisteja ja tunteita käsittelevä menetelmä on satuhieronta. Satuhieronnalla voi antaa jakamatonta huomiota yhdelle lapselle kerrallaan tai tukea lasten sosiaalisten taitojen opettelua, jolloin satuhieronta toteutetaan lapsiryhmässä. Satuhieronnan on todettu parantavan lasten välisiä suhteita ja lähentävän lapsia ja aikuisia. (Tuovinen 2014, 20; 90.)

5 KEHITTÄMISTYÖN ETENEMINEN

5.1 Kehittämishanke

Kehittämistoiminta-käsitettä voi pitää kattavana yleiskäsitteenä kaikelle sellaisen toiminnan kokonaisuymmärtämiselle, työskentelylle sekä kuvaukselle, jonka perusteella syntyy jokin uusi asia. Kehittämistoiminta pitää sisällään kehittämistyön ideologiset lähtökohdat, säännöt sekä sitoumukset ja luo yksilöidylle, käytännön kehittämishankkeelle käsitteellisen kehyksen. Käsitteellisen kehyksen ohjaamana kehittämistyöhön sitoutuneet henkilöt vievät sitä eteenpäin. Kehittämistoiminnan tunnuspiirteitä ovat sen toiminnallisuus tai taiteellisuus. Molemmat näkyvät muun muassa käytettävyytenä, näkyvänä toimintana ja konkreettisen tuotoksen toimijavetoisuutena. (Salonen 2013, 7; 13.)

Kehittämishankkeessa käytetään erilaisia menetelmiä tuotoksen aikaansaamiseksi. Menetelminä kehittämishankkeessa voivat olla esimerkiksi SWOT-alanyysi, työpajat, dialoginen keskustelu, menetelmäkirjallisuuden hyväksikäyttö eli aikaisemman tiedon käyttö sekä kokeileva toiminta tai konsultointi. Menetelmien tehokkuus ja tuottoisuus riippuu niiden sopivuuteen tavoitteiden saavuttamista ajatellen. (Salonen 2013, 22.)

Kehittämishankkeen tuloksena syntyy tuotos. Tuotos voi olla esimerkiksi esite, monenlainen opas, toimintamalli ohjeineen tai koulutus. Kehittämistyön tuloksen on tarkoitus olla aikaisempaa parempi tai kokonaan uusi, jotta sillä on kehittämisarvo. (Salonen 2013, 25.) Tämän kehittämistyön tavoite on erottua aikaisempien samankaltaisten tuotosten joukosta painottamalla tuokioissa lasten ja ikäihmisten rohkaisemista vuorovaikutukseen yhteisen tekemisen ohessa.

5.2 Kehittämismenetelmien kuvaus

Kehittämistyössä käytetään molempia, sekä tiedonhankinta- että kehittämismenetelmiä. Kehittämismenetelmät liittyvät toimijoiden osallistamiseen ja varsinaiseen kehittämiseen. Tiedonhankintamenetelmät tuottavat materiaalia ja aineistoja toiminnan tueksi. (Salonen 2013, 22-23.) Kehittämistyössäni käytin kehittämismenetelminä keskustelua ja arviointia eli dialogista keskustelua menetelmänä, menetelmäkirjallisuuden hyväksikäyttöä eli aikaisemman tiedon käyttöä sekä kokeilevaa toimintaa.

Aikaisemman tiedon hyväksikäyttö oli isossa osassa etsiessäni sopivia tuokioita virikekansiota varten. Päiväkotityössä tietoa ja materiaalia kerääntyy työn ohessa paljon, joten hyödynsin aikaisempia tuokioideoita ja tein niihin muutoksia, jotta ne sopisivat mahdollisimman hyvin nimenomaan ikäihmisten ja lasten väliseen vuorovaikutukseen. Joitain tuokiomalleja etsin myös internetistä ja kirjallisuudesta, mutta pääasiallisesti hyvin harva tuokio päätyi alkuperäisessä muodossaan kansioon ilman omia muutoksiani niihin.

Työyhteisölähtöisessä kehittämistehtävässä kehittäminen on ihmisten välistä vuorovaikutusta (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 84). Tämän takia kävimme päiväkotiryhmässä työskentelevä yliopiston lastentarhanopettajan kanssa dialogisia kehittämiskeskusteluja tuokioiden rakenteista ja sisällöistä. Myös päiväkodin johtaja osallistui tuokioiden arvioimiseen kehittämistyön loppupuolella. Tuokion sisältöihin lapset pääsivät myös vaikuttamaan. Kävimme lapsiryhmän kanssa keskusteluja siitä, mitä he haluaisivat tehdä ikäihmisten kanssa. Näitä ideoita muokkasin sitten parhaani mukaan tilanteisiin ja olosuhteisiin sopiviksi.

Kokeilevalla toiminnalla tarkoitetaan kehittämistyöni kohdalla valittujen tuokioiden kokeilemistä käytännössä. Valitsin menetelmän, jotta pääsisin käytännössä näkemään, toimivatko suunnittelemani ja muokkaamani tuokiot ryhmien kanssa tuoden haluamaani vuorovaikutusta ikäihmisten ja lasten välille.

Näiden kolmen menetelmän avulla sain kehitettyä tuokioita tarkoitustani varten, jonka jälkeen lähdin kokoamaan niistä toimivia kokonaisuuksia, joita lähdimme lapsiryhmän kanssa kokeilemaan Kotikunnakseen. Kokeileva toiminta oli isossa roolissa kehittämistyöni toteutumisessa. Sen avulla huomasin, mikä toimii ja mikä ei. Samalla sain mahdollisuuden saada palautetta myös ikäihmisiltä sekä heidän kanssaan työskenteleviltä ammattilaisilta.

Arviointia varten käytössä olivat lasten osalta dialogi, joka koottiin ajatuskartaksi lasten sanoista ja ajatuksista ikäihmisiä ja heidän kanssaan toteutettuja tuokioita kohtaan. Dialogisuus toteutui aamupiirien ja iltapäiväpiirien yhteydessä, jolloin pienryhmissä kävimme tuokioihin liittyviä ajatuksia ja mielipiteitä läpi. Kirjasin ne sanasta sanaan paperille lasten nähden sekä nauhoitin varmuuden vuoksi keskustelut, jotta pystyin palaamaan niihin.

Lasten ajatuksia ja tunteita sekä tuokioiden mielekkyyttä lähdettiin selvittämään myös sadutuksen keinoin. Sadutus on yksi tapa dokumentoida lapsen ajatus hänen omin sanoin. Dokumentointi on todellisuuden mahdollisimman tarkkaa kuvaamista kirjaamalla

muistiin, videoimalla tai tallentamalla muulla tavoin, kuten taulukkoon, kirjoitustilaan tai otsikoidulle lomakkeelle. (Koivunen & Lehtinen 2015, 77-82.) Karlsson puhuu teoksessaan Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin siitä, miten lapset ovat kertoneet, että aikuiset ja ammattilaiset ovat harvoin kiinnostuneita heidän mielipiteistään (2014, 17). Aikuinen voi puolella korvalla kuunnella, mitä lapset puhuvat, mutta hän ei voi ymmärtää täysin lasta ja tämän viestejä, jos ei todella keskity, mitä lapsi haluaa viestittää (Vilén ym. 2006, 169). Sadutuksessa lapsi saa itse keksiä aiheen ja kertoa sadun juuri niin kuin haluaa. Aikuinen kirjoittaa sadun ylös sana sanalta, juuri niin kuin lapsi on sen kertonut. Kun satu on valmis, aikuinen lukee sen lapselle, jotta lapsi voi halutessaan vielä korjata sitä. (Tuovinen 2014, 79.)

Tarkemmin määriteltynä käytän aihesadutusta lasten kanssa. Aihesadutus on satutusta yhdessä sovitusta aiheesta. Kertoja tekee aloitteen siitä, mitä haluaa kyseisestä aiheesta kertoa. Aihesadutus voidaan myös toteuttaa niin, että kehoitetaan lasta kertomaan, mikä satu esimerkiksi lapsen tekemää teokseen liittyy. Ennen aihesadutusta on lapsia sadutettava klassisesti useita kertoja, jotta sadutuksen ydinsanoma välittyy eli se, että kertoja saa päättää, mitä hän kertoo. (Karlsson 2014, 21.) Ryhmän lapsia on sadutettu useampaan kertaan heidän päiväkotiaikansa aikana. Monet aihesaduttajat ovat huomanneet, että lapset kieltäytyvät helpommin kertomasta tai vastaavat hyvin lyhyesti, jos pyydetään kertomaan rajatusta aiheesta. Lapsi voi kokea teeman ohjailuna, joka ei lunasta sadutuksen peruslupausta ”kerro satu, sellainen kuin itse haluat”. Tällaisissa tilanteissa lapselta voi kysyä liittyykö hänen tekeleeseensä jokin satu. (Karlsson 2014, 44.)

Lapsi myös usein haluaa piirtää kertomuksestaan kuvan. Kun lapsi piirtää ensin, kannattaa kasvattajan sanoa ”piirrä satusi” ja sen jälkeen ”kerro satusi”, jotta lapsi ei päädy vain selostamaan, mitä kuvassa on. (Karlsson 2014, 45). Lapset saattavat kokea eri asiat olennaisiksi kuin aikuiset ja raottavat satujensa kautta maailmaansa ja niitä puolia, joita pitävät tärkeinä (Karlsson 2014, 79).

Sadutus on keino lapsille saada oma sanottavansa esille niin, että heille tarjotaan aikaa, sopiva paikka ja että he tuntevat kasvattajan haluavan kuunnella heitä. Tekijänoikeus satuun on jokaisella kertojalla iästä riippumatta; sadutettava saa siis päättää, kenelle satu luetaan, mihin sitä käytetään tai missä sitä levitetään, säilytetään tai julkaistaan. (Karlsson 2014, 20.) Tätä olen kunnioittanut myös tämän projektien sadutusten kohdalla. Liitteistä löytyy yhden lapsen sadutus (Liite 6) esimerkkinä siitä, millaisia asioita heidän sanoillaan saatiin dokumentoitua. Lapsen sadutuksen julkaisemiseen on saatu sekä lapsen että hänen vanhempiansa lupa.

Arvioinnissa käytettiin menetelmänä myös havainnointia. Havainnoimalla saatu tieto lapsesta on lasten kanssa tehtävän lapsilähtöisen toiminnan perusta (Koivunen & Lehtinen 2015, 15). Havainnoinnin kohteena olivat lasten keskustelut ja mielenkiinnon kohteet ja motoriset taidot, jotta ne tulisi otettua huomioon kansioiden tuokioissa. Yleensä lapset keskustelevat merkityksellisistä kokemuksista tai käyttävät niitä leikkiensä aiheina. (Koivunen & Lehtinen 2015, 30.)

Havainnoinnin prosessiin kuuluu itse havainnointi ja siitä tehtävä dokumentointi. Havainnoinnin aikana tehdään yksittäisiä, aisteihin perustuvia havaintoja, jotka dokumentoidaan. Havainnointi mahdollistaa asioiden ymmärtämisen lasten näkökulmasta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 16.) Leikkiä seuratessaan aikuinen voi havainnoida lapsen mieltä askarruttavia asioita ja kysymyksiä, sillä leikin teemat ilmentävät lapsen kokemusmaailmaa. Leikki alkaa herkästi retken jälkeen, kun lapset haluavat purkaa omia kokemuksiaan. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 89-92.) Keskeisiä havainnointialueita voi olla esimerkiksi lapsen tunne-elämän kehitys, ajattelu, muisti ja oppiminen, kielellinen kehitys ja oman toiminnan ohjaus. (Koivunen & Lehtinen 2015, 19.)

Jokapäiväiseen havainnointiin käytetään sekä strukturoituja että ei-strukturoituja havainnointimenetelmiä. Strukturoidulla tarkoitetaan etukäteen suunniteltua ja strukturoidusti toteutettua havainnointia; kasvattaja havainnoi lasta tai lapsiryhmää keskittyneesti sulken tilanteeseen kuulumattomat asiat pois mielestään ja suunnaten tarkkaavaisuutensa vain havainnoimiseen. Käytössä on etukäteen tätä tai tämän kaltaisia tilanteita varten laadittu havainnointipöytäkirja tai -lomake. Ei-strukturoitu havainnointi ei vaadi erityislannetta vaan tapahtuu normaalin toiminnan yhteydessä, jossa kasvattaja voi valita roolin esimerkiksi lasten leikeissä. Kasvattaja tekee vapaat muistiinpanot havainnoinnista, sillä yksityiskohtaiset lomakkeet ovat usein liian tarkkaan rajattuja tähän. (Koivunen & Lehtinen 2015, 57.) Käytin kehittämistyössäni vapaita muistiinpanoja, joista ilmeni mitä havainnoinnin ja milloin.

5.3 Kehittämistyön prosessinkuvaus

Aloitusvaihe ja suunnitteluvaihe

Kehittämistyön eteneminen sujui lineaarisen mallin mukaan; työskentely lähtee tavoitteiden määrittelystä jatkuen suunnitteluun, toteutumiseen ja päättyä arviointiin (Salonen

2013, 15). Suunnittelu aloitettiin elokuussa 2016 yhdessä toimeksiantajan eli päiväkodin kanssa kokoamalla heidän ideansa ja omat ideani yhteen kehitystyön määrittämiseksi. Otin yhteyttä Kotikuntaan ja kyselin heidän tarpeitaan ja kiinnostusta alustavan idearun- gon kanssa (Liite 1). Lähdin niin toimeksiantajan kuin yhteistyökumppanin kanssa suunnittelemaan toimivaa kokonaisuutta meille kaikille. Suunnittelun tuloksena toteutin Koti- kunnalle mainoksen (Liite 2), jolla saisimme heidän asukkaitaan ja asiakkaitaan houku- teltua kokeilutuokioihin antamaan tärkeää palautetta tuokioiden sisällöstä.

Suunnitteluvaiheen yksi tärkeimmistä asioista oli asiakasryhmiin tutustuminen. 4-6-vuo- tiaiden lasten kehitystaso, taidot ja kehitystehtävät olivat tärkeä osa tuokioiden pedago- gisia sisältöjä ajatellen. Samoin muistisairauksiin ja muistikuntoutujien toimintakykyyn sekä kuntoutustoimenpiteisiin tutustuminen yhdessä ikäihmisten aktivoimisen kanssa veivät suunnitelmaa eteenpäin ja loivat kehystä sille, minkälaisia tuokioita virikekansioon tulisi. Tutustuminen sisälsi myös tuokioiden kokeiluun osallistuvaan lapsiryhmään tutus- tumisen ja heidän kehitysvaiheensa sekä kiinnostusten kohteiden näkemisen käytän- nössä.

Teoriaperustaan tutustuessa aloitin ohessa jo alustavat suunnitelmat tuokioiksi yhdessä lapsiryhmän lastentarhanopettajan kanssa. Käytännössä yhteistyö tapahtui vaihtamalla ajatuksia sekä kyselemällä hänen toiveitaan ja ajatuksiaan siitä, minkälaista toiminta las- ten ja ikäihmisten yhteisissä tuokioissa voisi olla, mitä pedagogisia elementtejä tuokioista olisi hyvä löytyä lasten kannalta ja miksi.

Työstövaihe

Lapsiryhmän arkeen päästyäni aloitin kehittämistehtävän työstämisen, johon suurim- pana kokonaisuutena kuului tuokioiden suunnitteleminen, etsiminen ja muokkaaminen sekä lapsien ideoiden kerääminen ja soveltaminen tavoitteisiin nähden.

Materiaalina käytin jonkin verran valmiita tuokioita, joita muuntelin aihealueeltaan ja me- netelmiltään omaan käyttöni sopiviksi. Suurin osa muokkauksista liittyi siihen tavoitteeseen, että lasten ja ikäihmisten välille syntyisi vuorovaikutusta ja kanssakäymistä eikä lapsi ja ikäihminen toteuttaisivat vain vierekkäin omaa työtään vailla kontaktia. Ison osan tuokioista kehitin myös itse, jolloin sain palautetta ja kehittämisohjeita lapsiryhmän lastentarhanopettajalta.

Lapsien osallistaminen tuokioiden sisältöihin oli osa toteutusvaihetta. Lapsille puhuttiin yhteisistä tuokioista sen kautta, että he osallistuivat sellaisiin itse tammikuun alussa. Tällä tiedolla heitä pohjustaen kyselin ja keräilin heiltä ideoita, mitä he haluaisivat tehdä ikäihmisten kanssa. Etunani oli se, että työskentelin lapsiryhmässä työharjoittelun merkeissä, jolloin sain luotua suhteita lapsiin ja vuorovaikutus välillämme oli luontevaa. Havainnointi oli myös luontevaa ja helposti toteuttavissa, kun olin lapsiryhmässä päivittäin. Havainnoinnin avulla laitoin merkille, mikä kiinnosti lapsia, miten lasten keskinäiset suhteet toteutuivat ajatellen kokeiluvaiheen pienryhmiä ja omaa toimintaani lasten rohkaisemiseen kohti vuorovaikutusta ikäihmisten kanssa sekä lasten kehitystasoa käytännössä esimerkiksi kädentaitoja silmällä pitäen.

Kun olin mielestäni tyytyväinen kehitettyihin ja valittuihin tuokioihin, kävin sen läpi ryhmän lastentarhanopettajan kanssa ja laitoin pääpiirteittäin sen myös Kotikunnaan yhteyshenkilölle. Lastentarhanopettajan ja Kotikunnaan osastovastaavan kommenttien avulla tein vielä tarvittavia muutoksia tuokiokokonaisuuksien rakenteisiin. Eri tuokioiden yhdistäminen tuokiokokonaisuuksiksi muotoutui lopulliseen muotoonsa tässä vaiheessa.

Tuokioiden valikoitumisen jälkeen lähdin kokeilemaan niitä lapsiryhmän ja Kotikunnaan asiakkaiden kanssa. Suurinta osaa valikoiduista tuokioista oli kokeilussa mukana. Tuokiot kokeiltiin suunnittelemani kokonaisuudella, joka sisälsi useita kansioon suunniteltuja tuokioita muodostaen puolentunnin mittaisen tuokiokokonaisuuden aiheen pohjustuksesta itse toimintaan.

Arviointi ja viimeistely

Kokeiluiden jälkeen muokkasin tarvittaessa tuokioiden sisältöä, mikäli olin havainnut, että jokin kokeiluista osuuksista ei toiminut tai vaati kehittämistä. Muutokset olivat kuitenkin pieniä. Muutosten yhteydessä kirjasin virikekansiota varten erilaisia variaatiovaihtoehtoja tuokioihin, jolloin kasvattajien olisi helppo muokata niitä omiin aihepiireihinsä ja omille ryhmilleen sopiviksi. Päädyin jakamaan tuokiot virikekansioon toimintateemojen kautta. Näin ollen kansioon muodostui ikään kuin omat osiot tutustumisleikeille, kädentaidoille, musiikille ja aisteille. Lisäksi loppuun päätin tallettaa esimerkkinä kokeilemani tuokiokokonaisuudet.

Kokeilujakson aikana ja jälkeen keräsin palautetta niin lapsilta, ikäihmisiltä, Kotikunnaan henkilökunnalta sekä päiväkodin lastentarhanopettajalta. Ikäihmisten palautekyselyjen

kautta hain tavoitteiden saavuttamisen näkökulmaa vuorovaikutuksen onnistumiseen, jota myös havainnoin jokaisessa tuokiossa yhdessä muistikuntoutujien ohjaajan kanssa. Lapsilta tuli palaute suoraan suullisesti, leikkejä havainnoimalla sekä saduttamalla heidät tuokioihin liittyvällä aihesadutuksella. Lastentarhanopettaja antoi minulle palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti. Palautteen perusteella muokkasin vielä kansion sisältöä hienan.

Hyväksytin kansion päiväkodin johtajalla sekä ryhmän lastentarhanopettajalla ja lisäsin muutaman tuokion sekä luvut yhteisten tuokioiden haasteista ja lasten orientoimisesta tuokioihin etukäteen johtajan pyyntöjen mukaan. Lisäsin myös sisällysluettelon sekä sivunumerot helpottamaan kansion selaamista. Kansion saatua lopullinen muotonsa esitin sen työyhteisössä Touhulan Vähäheikkilän yksikössä kaikille yksikön työntekijöille ja esimiehelle yhteisesti. Tällöin muut työyhteisön työntekijät pääsivät selaamaan kansion läpi, kuulivat prosessin etenemisestä sekä omista havainnoinneistani tuokioiden aikana sekä tutustumaan lasten kanssa tuotettuun materiaaliin, kuten ajatuskarttaan, johon olin heidän sanojensa mukaisesti kirjoittanut heidän palautteitaan ja mietteitään tuokioista sekä ikäihmisistä ylipäätään. Valmis virikekansio jäi työyhteisöön materiaalihyllyyn kaikkien käytettäväksi.

Taulukko 1. Kehittämistyön kulku.

AIKA- TAULU	KEHITTÄMIS- TYÖ	TOIMIJAT	MENETEL- MÄT	TUOTETTU MATERIAALI	
ELOKUU 2016	Kehittämistyön aiheen valinta Toimeksian- non sopiminen	Päiväkodinjohtaja toimeksi- antajana	Keskustelu	Toimeksianto- sopimus	Alotusvaihe

SYYS- KUU 2016	Toimintaympäristön laajentaminen ikäihmi- siin Käytettävien ti- lojen sopimi- nen	Kotikunnaan osastovas- taava	Keskustelu	Mainos Kotikun- naalle	Suunnitteluvaihe
LOKA- KUU 2016	Tuokioiden suunnittelemi- nen Teoriaperus- tan keräämi- nen	Tuokioiden suunnittelussa mukana toimeksiantajan kautta lastentarhanopettaja	Kirjallisuuden lukeminen Dialoginen ke- hittämiskes- kustelu Omien työelä- mämateriaalien läpikäyminen	Teoriaosuus tuokioille ja ke- hittämistehtä- väille Alustava suun- nitelma tuoki- oista	
MARRAS- KUU 2016	Työharjoittelu toimeksianta- jan yksikössä	Toimeksiantaja Lapsiryhmän lastentarhan- opettaja/harjoitteluohjaaja Ryhmän lapset	Keskustelu Havainnointi	Lapsiryhmän pienryhmäjako Tuokiosuunni- telman päivi- tetty versio	Työstövaihe
JOULU- KUU 2016	Tuokiosuunni- telma yhteis- työkumppanille	Kotikunnaan osastovas- taava	Sähköposti Keskustelu		
TAMMI- KUU 2017	Työharjoittelun jatkuminen toi- meksiantajan yksikössä Lasten ideoi- den koonnin jatkuminen Tuokioiden ko- keilu	Lapsiryhmän lastentarhan- opettaja/harjoitteluohjaaja Päiväkodin esimies/toimek- siantaja Ryhmän lapset Kotikunnaan asiakkaat	Keskustelu Ryhmänohjaus Havainnointi Kyselylomake	Tuokiosuunni- telman päivitys Tuokiosuunni- telmat Asiakaspalaut- e-kyselyt	

HELMI- KUU 2017	Palautteiden läpikäyminen	Kotikunnaan asiakkaat Muistikuntoutujien ohjaaja Lapsiryhmän lapset Lapsiryhmän lastentarhanopettaja	Palautteiden lukeminen Keskustelu Haastattelu	Kehittämistehävän arviointiosuus	Arviointi ja viimeistely
MAALIS- KUU 2017	Kansion lopullinen kokoaminen Valmiin kansion palautteen saaminen Kehittämistyön raportointi ja esittäminen kokonaisuudessaan	Päiväkodinjohtaja/toimeksiantaja Lapsiryhmän lastentarhanopettaja	Haastattelu	Valmis tuotos	Valmis tuotos

6 KEHITTÄMISTYÖN TUOTOS: VIRIKEKANSIO

Kehittämistyön tuotoksena kokosin virikekansion ikäihmisten ja 4-6-vuotiaiden lasten yhteisiin tuokioihin, jonka tarkoituksena on helpottaa kasvattajia lähtemään yhteisiin toimintahetkiin. Kansioon on kerätty leikkejä ja tuokioita, joita on helppo lähteä toteuttamaan yhteisissä tuokioissa ja joista on helppo tehdä omia variaatioita eri teemaisina. Suurinta osaa kansion tuokioista kokeilin itse lapsiryhmän kanssa Kotikunnaan asiakkaiden kanssa. Kansion lopusta löytyy kokonaisuus, jonka toteutin kolmen pienryhmän kanssa kokeiluvaiheessa.

Kansio on jaettu muutamaa eri osa-alueeseen; tutustumisleikit, aistit, kädentaidot ja musiikki. Näiden osa-alueiden alle on kerätty tuokioita. Mahdollisimman paljon leikkien keksimisessä ja valitsemisessä on pyritty ottamaan huomioon sitä, että lasten ja ikäihmisten välille tulisi vuorovaikutusta.

Kansion ensimmäisessä osiossa on listattu tutustumisleikkejä, joita voi käyttää esimerkiksi aloituspiirissä tai muussa tuokion aloituksessa pohjustamaan varsinaista tuokiota. Tutustumisleikkien tarkoituksena ovat nimensä mukaisesti tutustuttaa ryhmä toisiinsa. Lisäksi niihin on helppo lisätä haluamaansa teemaa, joka voi kantaa koko lopputuokion.

Seuraavana osiona ovat aistit ja siihen liittyvät toimintahetket. Kansiossa on mahdollisimman monipuolisesti kaikkia aisteja käsitteleviä tuokioita. Tuntoaistia käsiteltiin aistipussien avulla, jossa pusseihin oli erilaisilta tuntuvia esineitä, kuten pehmeää, kylmää ja kovaa. Mielikuvitusmatkalla heräteltiin kuuloaisteja ja mielikuvituksen käyttöä kuuntelemalla meren ja merenrannan ääniä sekä sinne sijoittuvaa tarinaa, jossa kuviteltiin itsemme istumaan hiekkarannalla. Satuhieronta on sijoitettu myös tähän kategoriaan tuntoaistin ja koskettamisen perusteella. Satuhierontaan löytyy monenlaista materiaalia helposti, mutta kansiossa on esiteltyä se, mitä itse käytin lasten ja ikäihmisten kanssa.

Kolmantena osiona virikekansiosta löytyy musiikki. Siihen olen kerännyt ideoita yhteisistä musiikkihetkistä musiikkipiirustuksiin. Musiikkipiirustus oli yksi niistä, joita kokeilin itse tuokioissani. Lapset piirsivät yhdessä ikäihmisen kanssa samalle paperille, mitä heille musiikista tuli mieleen. Se saattoi olla jokin esittävä kuva tai vain kynän liike musiikin tahdissa. Omissa tuokioissani kokeilin myös tahtien harjoittelua pienten rumpujen kanssa. Olimme samaisen ryhmän kanssa askarrelleet edellisellä kerralla kädentaidoissa esitetyt rummut jogurttiämpäreistä ja harjoittelimme tahtien soittoa pareittain

(ikäihminen ja lapsi pareina) niillä. Ensin harjoittelimme erilaisia tahteja, jonka jälkeen soitimme lapsille tuttua laulua tahditettuna. Musiikkiosiosta löytyy myös ideoita laulu-leikeistä, jotka sopivat yhteiseen toimintaan ikäihmisille sekä lapsille.

Seuraavaan osioon kansiossa on kerätty kädentaitoideoita tuokioihin. Musiikkihetken rummut toteutin tuokioissani lasten ja ikäihmisten kanssa. Siinä lapsi ja ikäihminen toimivat parina ja askartelivat itse yhteisen rummun jogurttiämpäreistä, jotka päällystettiin sanomalehdillä, maalattiin ja sitten koristeltiin. Rumpuja oli kiva käyttää myöhemmin musiikkihetkessä sekä myös päiväkodissa.

Kädentaidoista toteutin tuokioissani myös kädenjälkinä maalatun auringon, jossa ikäihmisten ja lasten painamat kädenjäljet muodostivat auringon säteet keltaisen keskustan ympärille. Samassa yhteydessä lapset saivat tutkia yhdessä ikäihmisensä kanssa, miten heidän kädenjälkensä eroavat toisistaan.

Yhteinen piirustus

ikäihmisen ja lapsen kanssa oli muun mu-

assa yksi lasten omista ideoista. Sen voi toteuttaa jollain teemalla tai ihan vapaana piirustuksena. Se toimi hyvin alkujännitteen poistajana. Tätä tuokiota toteutimme monen tuokiokokonaisuuden yhteydessä lasten omasta tahdosta. Piirustuksista jäi myös kiva muisto ikäihmiselle annettavaksi. Mitä piirtä-

miseen tulee, niin yksi virikekansion tuokioista on

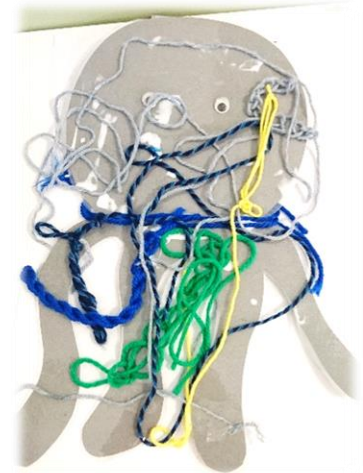
sadun kuvittaminen yhdessä ikäihmisen kanssa. Itse

toteutin tämän niin, että luin sadun, jonka olin itse tuokiokokonaisuuden teemaan liittyen kirjoittanut, ja lapset ikäihminen parinaan saivat kuuntelemisen jälkeen kuvittaa sen haluamallaan tavalla.

Kuva 2. Ikäihmisen ja lapsen yhteinen piirustus © Kuvaaja Elisa Virtanen

Vaikeimpana kädentaitona toteutin itse sormivirkkaamisen. Ajatuksena oli, että tämä olisi jotain, minkä ikäihminen voisi opettaa lapselle, sillä moni vanhemman ikäluokan ihminen osaa sen. Sormivirkkaaminen voi olla lapselle haastavaa. Omassa tuokiossani osa onnistui siinä ikäihmisen avustuksella, osa keksi muita luovia tapoja käyttää lankaa. Sormivirkkauksen tuotoksista kokosimme lapsille tutuksi tulleelle mustekalalle lonkeroita hänen vartaloonsa.

*Kuva 3. Sormivirkkaustuotos
© Kuvaaja Elisa Virtanen*

Toiseksi viimeisenä osiona virikekansiossa on kokonaisuudet, jotka kokeilin itse lapsiryhmän ja ikäihmisten kanssa kokeiluvaiheessa. Kokonaisuus antaa osviittaa siitä, miten tuokioita voi muokata teemoittain ja käyttää toinen toistaan hyväkseen sekä havainnoida, miten tuokioita yhdistelemällä saa liitettyä kokonaisuuksiin yksilötehtäviä sekä paritehtäviä. Kansion tuokioista saa monenlaisia kokonaisuuksia, joten esittelemäni on vain yksi niistä ja juuri se, minkä itse toteutin.

Aivan viimeiseen lukuun on kerätty käytettyä materiaalia tuokioissa. Sen tarkoituksena on antaa vinkkejä siitä, minkälaisia materiaaleja on kokeiltu hyväksi lasten ja ikäihmisten yhteisissä tuokioissa. Materiaalia on saatavilla helposti ja vaivattomasti lisää, jonka takia tämä osuus ei ole järin suuri. Jokainen kansiota käyttävä voi hakea materiaalinsa omiin teemoihinsa sopiviksi. Kansiossa olevat materiaalit kuitenkin mahdollistavat sen sisältämien tuokioiden suoran toteuttamisen helposti ja vaivattomasti.

7 ARVIOINTI

7.1 Lasten ajatukset paperille ja palautekysely Kotikunnan asiakkaille

Lasten kanssa koetut keskustelut sekä ajatuskartan kokoaminen heidän kanssaan toivat ilmi paljon sitä, mitä lapset haluaisivat tehdä ikäihmisten kanssa. Käsittelin tätä teemaa jo ennen tuokioita lasten kanssa, jonka perusteella muokkasinkin tuokioiden sisältöä vielä enemmän heidän toiveidensa mukaiseksi. Piirtäminen ja etenkin ikäihmisille piirtäminen koettiin mieluisena monen lapsen kohdalla. He kokivat myös mieluisaksi sen, miten ikäihmiset olivat kehuneet heitä ja heidän erilaisia taitojaan, kuten piirustustaitoja, askartelutaitoja ja käyttäytymistään.

Kuva 4. Ajatuskartta. © Kuvaaja Elisa Virtanen

Kun tuokioviikot olivat meneillään, lasten suusta tuli usein kysymyksiä liittyen siihen, ketkä tänään pääsevät mukaan ja koska kukakin pääsee sinne käymään. He olivat myös kiinnostuneita siitä, mitä toisen pienryhmän lapset olivat tehneet siellä. Moni lapsi muisti jonkun ikäihmisistä nimeltä ja osasi kertoa, kenet hän oli hakenut parikseen. Tämänikäiset lapset toivoivat tulevaisuudessa hyvin toiminnallisia tekemisiä ikäihmisten kanssa,

mutta tuokioiden jälkeen osasivat hyvin omatoimisesti selittää, miksei me leikitty esimerkiksi hippaa ikäihmisten kanssa.

Ikäihmisille kohdistettu asiakaspalautekysely oli Kotikunnaan toiveesta hyvin yksinkertainen (Liite 3). Jokainen tuokioon osallistunut ikäihminen täytti sen jokaisen tuokion jälkeen, jolloin sain tuokiokohtaista palautetta, sillä sisällöltään jokainen tuokio erosi paljon edellisestä. Lomake sisälsi muutaman kysymyksen, johon vastattiin kyllä tai ei rastittamalla. Kehotin myös palautelomakkeita jakaessani kirjoittamaan sanallistakin palautetta. Lomakkeen huonona puolena oli se, ettei siihen kerääntynyt paljoakaan vapaata tekstiä, jolloin palaute oli hyvin pintapuolista. Viimeisimpien tuokioiden kohdilla vapaa sanainen palaute kuitenkin lisääntyi. Suurin osa ja merkittävin palaute ikäihmisten kohdalla tulivat suullisesti suoraan minulle tuokioiden aikana tai heti niiden jälkeen. Selkeästi suurin osa palautteesta oli positiivista tuokioiden sisältöä ja lasten kohtaamiseen liittyen.

Yksi tuokiokokonaisuuksista tuotti jälkikäteen hieman kehitettäväksi tarkoitettua palautetta. Kyseinen asia ei varsinaisesti näkynyt minkäänlaisena poikkeamana palautekyselyssä muuta kuin kysyttäessä saiko ikäihminen mielestään kontaktia lapseen tarpeeksi. Asia tuli esiin samaisen pienryhmän seuraavassa tuokiossa, jossa sain ikäihmisiltä suullista palautetta siitä, miten se tuokio oli mukavampi ja enemmän vuorovaikutukseen johtava kuin aikaisempi. Kysyttäessä jatkosta moni ikäihminen mainitsi laulut ja laululeikit, joita olisivat kaivanneet enemmän omiin tuokioihinsa.

7.2 Haastattelut yhteistyökumppaneilta ja kysely vanhemmille

Muistikuntoutujien tuokioissa sain myös palautetta heidän ohjaajaltaan, Marjo Niittulalta. Hän oli mukana neljässä tuokiossa kuudesta. Viimeisessä tapaamisessamme 27.tammikuuta haastattelin häntä koskien juuri hänen ajatuksiaan kohtaamisten onnistumisesta sekä tuokioiden onnistumisista ylipäätään. Niittula toteaa, että hänen mielestään ikäihmiset silminnähdessä nauttivat lapsista ja jo pelkästään lasten läsnäolosta. Heillä muistikuntoutujien puolella on säännöllisiä tapaamisia ryhmän kanssa, joista moni osallistui tuokioihin lasten kanssa ja Niittula sanoo asiakkaidensa puhuneen jälkikäteen päiväkotilapsista ja siitä, että tykkäsivät heidän vierailustaan. Uusintoja odotettiin hänen sanojensa mukaan innolla. ”Välttämättä he eivät muista välttämättä viime kerrasta paljoa, mitä on tehty tai muuta, mutta meidänkin asiakkailta sellainen tuttuus siitä, kun lapset ovat samoja ja me aikuiset samoja, niin mielestäni se näkyy vuorovaikutuksessa jo”,

Niittula kommentoi. ”Esimerkiksi tässä tuokiossa sitä vuorovaikutusta tosiaankin on huomattavasti enemmän kuin edellisillä kerroilla”, hän jatkaa.

Keskustelimme Niittulan kanssa myös siitä, että vuorovaikutuksen laatu ja määrä riippuu myös lapsen luonteesta ja mielialasta siinä missä ikäihmisenkin luonne ja mieliala vaikuttaa. Molemmat olimme yhtä mieltä siitä, että pakottaminen ei johda hyvään vuorovaikutukseen, puolin eikä toisin. ”Se mikä tässä on kivaa, on että tavallaan jokaiselle meidän asiakkaalle on oma lapsi tai lapset, jolloin sellaista kahdenkeskistä tai kolmenkeskistä puhetta syntyy. Kun meillä on ollut sellaista ryhmätoimintaa, niin sitten välttämättä kaikki ei näin pääse vuorovaikutukseen mukaan, ainakaan koko aikaa”, Niittula toteaa.

Kysyin Niittulalta, miten hänen näkökulmastaan kohtaaminen ja vuorovaikutus ikäihmisten ja lasten välillä toteutui suunnittelemissani tuokioissa. ”Mielestäni hyvin. Kun tästä katsoo, niin suurin osa keskustelee ja on vuorovaikutuksessa. Ei tässä ole kuin yksi, joka erottuu vähemmällä vuorovaikutuksella. Ja hänelläkin, niin kuin ikäihmisillä voi olla se, että näkö-kyky tai kuulo on heikko, jolloin se rajoittaa. Muuten voisi enemmänkin keskustella ja ottaa osaa, mutta ei välttämättä kuule sitä lasta ja hänen puhetta. Mutta muuten mielestäni kaikki ottaa kontaktia. Tämä on toiminut hyvin. Eihän meidän ole tässä tarvinnut paljoa mitään tehdä (vuorovaikutukseen liittyen), tuo menee ihan itsestään. Kun saa sellaisen aloituksen käyntiin, että vähän rohkaisee esimerkiksi meidän asiakkaita piirtämään ja keskustelemaan, niin se kynnyks saadaan matalaksi sille vuorovaikutukselle. Ja tällaisen yhdessä tekemisen kautta se nimenomaan tulee, koska silloin kynnyks kaikelle madaltuu.” Niittula vastaa.

Muistikuntoutujien hoitaja Marjo Niittula kertoo, että hänen asiakkaansa ovat puhuneet päiväkotilapsista tuokioiden välissä paljon ja ovat olleet innostuneita, kun tuokioita on kerrottu oleva enemmän kuin yksi. Hän puhuu siitä, kuinka yhteinen tekeminen madaltaa kynnystä vuorovaikutukselle ja kuinka erilailla hänen asiakkaansa heittäytyvät lasten kanssa tekemään asioita. Niittula kuvasikin paljon tuokioita tuotoksien ja ikäihmisten osalta muistikuntoutujaryhmän omaan käyttöön, jotta he voisivat muistella tätä kokemusta myöhemmin valokuvien avulla. Heidän ryhmästään oli paljon halukkaita osallistumaan projektiin ja viimeisillä kerroilla otimmekin mukaan sellaisiakin, jotka alun perin eivät olleet pienryhmiin ajateltuja.

Tuokion sisällöistä puhuttaessa Niittula toteaa, että myös laulut ja laululeikit voisivat olla sellaisia, missä kohtaaminen ja vuorovaikutus syttyvät helposti ikäihmisten ja lasten välille. Ylipäätään hän korostaa yhdessä tekemistä sen sijaan, että lapset vain esittäisivät

jotain ikäihmisille. Yksi ikäihmisten pienryhmistä oli Kotikunnaan asuinkodin asukkaista muodostettu. Heidän mukanaan ei ollut omaa henkilökuntaa, joten heidän kohdallaan olen saanut palautteen ainoastaan palaute-kyselyn osalta.

Lastentarhanopettaja Annika Laine seurasi kehitystyön etenemistä aina suunnittelun alkuvaiheista arviointiin ja tuotoksen esittämiseen saakka. Hän toimii lastentarhanopettajana ryhmässä, jonka lapset osallistuivat tuokioihin Kotikunnaassa. Laine oli myös mukana osassa tuokioista. Haastattelin häntä koskien valmista tuotosta eli virikekansiota. Kysymykseni painottuivat kansion käytännöllisyyteen ja hyötyyn päiväkodin näkökulmasta sekä tuokioiden suunnittelun onnistumiseen. ”Kansio on käytännöllinen ja se madaltaa kynnystä ryhtyä lasten ja vanhusten väliseen yhteistyöhön missä tahansa päiväkodissa. Kansion pohjalta yhteistyötä vanhainkodin kanssa on myös helppo jatkaa. Kansiossa on selkeästi kuvailtuja tuokiovinkkejä. Tuokiot oli suunniteltu lasten ikätaso huomioiden. Haastavammat kädentyöt, kuten sormivirkkaus, onnistuivat ikäihmisen avustuksella. Avun pyytäminen ja avun antaminen edistivät lapsen ja ikäihmisen kommunikaatiota ja lähensivät kohtaamista. Jokainen käyntikerta koostui tutustumis- ja lämmitteilyvaiheesta, jonka jälkeen päästiin pureutumaan päivän aiheeseen kunnolla. Kansiossa näkyy myös opiskelijan oma pohdinta ja yhdessä käyty keskustelut tuokioiden toimivuudesta ja muokkaamisesta entistäkin paremmiksi. Tämä korostuu erityisesti toimintaohjeiden vinkki kohdassa”, Laine vastaa (11.maaliskuuta 2017).

Jokaisen lapsen kotiin lähetettiin lyhyt kysely (Liite 4) vierailujen jälkeen koskien lasten puheita kotona aiheeseen liittyen. Tavoitteena oli jäsentää hieman sitä, miten paljon lapset olivat kotona puhuneet ikäihmisten kanssa olemisesta ja mitä he olivat puhuneet. Vanhemmille laitettu kysely lasten kertomuksista tuokioista tuotti yllättävän vähän vastauksia. Ryhmän 26:sta lapsen vanhemmasta alle puolet palauttivat kyselyt ylipäättään. Tosin palauttaneet perheet olivat suurimmalta osin nähneet myös vaivaa sen täyttämässä, jolloin palaute oli antoisaa ja merkittävää. Suurin osa kyselyn palauttaneista vahvisti, että lapsi on puhunut kotona tuokioista ja positiiviseen sävyyn. Moni oli kertonut vanhemmilleen, mitä tuokioissa tehtiin, kenen parina hän oli ja että oli ollut kivaa. Vain kaksi kyselyn palauttaneista ei ollut huomannut lapsensa puhuneen tuokioista kotona mitään. Muutama vanhempi oli myös kirjoittanut kyselyn loppuun itse pitäneensä siitä, että lapset pääsivät touhuamaan ikäihmisten kanssa.

7.3 Oman toiminnan arviointi

Kohtasin kehittämistyön aikana paljon onnistumisia, mutta myös paljon haasteita. Ehdottomasti kaikkein hienoimpia asioita projektin aikana oli nähdä itse tuokioissa lasten sekä ikäihmisten ilo ja yhdessä touhuamisen innokkuus. Se sai entistä motivoituneemmaksi kokoamaan kansiota, joka helpottaisi tuokioiden järjestämistä ja virittäisi kasvattajia kokeilemaan ja lähtemään yhteistyöhön ikäihmisten kanssa myös muuten kuin viemällä lapsia laulamaan ja esiintymään heille.

Mitä tavoitteiden toteutumiseen tulee, keskeisin tavoitteistani oli saada toimivat tuokiot yksien kansien sisään ja todentaa niiden toimivuus kokeilemalla niitä itse ikäihmisten ja lasten kanssa. Toinen iso tavoite oli saada yhteistyötä Kotikunnaan ja päiväkotitouhulan välille, jotta he voisivat jatkaa keskinäistä toimintaa kehitystyön jälkeenkin.

Kansioon kokosin kokeiltujen tuokioiden lisäksi myös muuta materiaalia, joka mielestäni virittää keskustelua lasten ja ikäihmisten välille ja luo mahdollisuuden vuorovaikutukseen. Ensin tein kansiota alustavan version, jonka palautin toimeksiantajalle kommentoitavaksi. Tämän jälkeen tein muutokset heidän pyytämiinsä asioihin. Muutoksia olivat esimerkiksi toive siitä, että ikäihmisten muistelua lapsille olisi otettu kansiossa esille jossain tuokiossa sekä kansion mahdollinen laajentaminen eri teemojen osalta.

Kansion kokoamisen suurin työ oli tuokioiden suunnittelu. Käytin siihen ylivoimaisesti eniten aikaa koko kehittämistyön osa-alueista. Halusin monipuolisia, vuorovaikutukseen johtavia ja lapsille mielekkäitä sisältöjä, jotka ovat myös pedagogisesti oikeanlaisia 4-6-vuotiaille lapsille. Yksi haasteistani oli ehdottomasti muistikuntoutujille kuntoutuksessa käytettävien menetelmien sekä lapsille sopivien puuhien yhdistäminen. Halusin myös lasten äänen kuuluviin jo tässä vaiheessa kehitystyötä. Keskustelut lasten kanssa heidän toiveistaan olivat hyvin rikastuttavia ja idearikkaita. Lapsista oli myös selkeästi kiva päästä vaikuttamaan ja he totesivat välillä tuokioissa, että tätähän he olivat toivoneetkin. Heidän ehdottamansa ideat olivat myös ne, jotka tulivat eniten esille kysyttäessä mielihaluja ikäihmisten kanssa. Lasten osallistamisen näkökulmasta lasten ääni on kansiosakin vahvana, sillä heidän ideoitaan löytyy tuokioiden seasta paljon.

Kansion kokoaminen tuntui osittain myös haastavalta, koska sinne päätyvät leikit vaikuttivat hyvin yksinkertaisilta ja irtonaisilta. Jälkimmäisen takia päädyinkin esittämään kokonaisuudet, joita itse käytin kokeillessani tuokioita lasten ja ikäihmisten kanssa. Yksin-

kertaiselta vaikuttaviin tuokioihin vastaus löytyy mielestäni siitä, ettei tarkoituksena olekaan minkään tuokion tuotos tai kauhean vaikean toiminnan tekeminen vaan tekeminen, joka aiheuttaisi keskustelua ja vuorovaikutusta ikäihmisen ja lapsen välille, sillä sehän kehitystyöni tavoitteena on.

Tuokioiden suunnittelun lisäksi käytin paljon aikaa arviointimenetelmiin. Aloitin sadutukset ja pienryhmissä ajatuskartan tekemisen melko pian tuokioiden kokeilemisen jälkeen. Huomasin melko nopeasti, että molemmissa juttua tuli paljon ja nopealla tahdilla, joten kaiken käsin kirjoittaminen siinä hetkessä ei ollut täysin toimivaa. Päädyin nauhoittamaan niin sadutukset lasten kanssa kuin myös keskusteluhetket ajatuskartan koonnin yhteydessä, jotta kykenin palaamaan myöhemmin siihen samaan tilanteeseen ja lisäämään asioita, jotka varsinaisessa hetkessä oli jäänyt kirjoitustahdistista pois.

Ikäihmisten puolelta oli hienoa nähdä sitoutumista ja heittäytymistä. He lähtivät tuokioihin mukaan innolla, vaikka esimerkiksi piirtämiseen osallistumiseen heitä saikin houkutella, kun päämääränä tuntui olevan aluksi mahdollisimman hieno tuotos. Lukoista ja ennakkoluuloista päästiin ylitse, kun ikäihmisille selitettiin, ettei paperille päätyneellä lopputuloksella ole väliä – tärkeintä oli tehdä ja kokeilla lapsen kanssa.

Kaikki saamani palaute oli todella arvokasta ja kehittävää. Vaikka pääasiallinen tavoite oli kerätä ikäihmisiltä palaute lomakkeen avulla, suurin osa palautteesta tuli heiltä suullisesti. Koen onnistuneeni, koska palaute kokeilluissa tuokioissa oli erittäin positiivista ja jatkoa toivottiin kovasti. Ikäihmisten sydämellinen kiitos ja sisällöstä nauttiminen tuli esille monessa palautteessa ja lausahduksessa. Lapset jaksoivat kysellä kerta toisensa jälkeen, koska he saavat ikäihmiset käymään heidän päiväkodissaan. Päätös yhteistyön jatkumisesta oli molemminpuolinen sekä toimeksiantajan että yhteistyökumppanin puolelta. Virikekansio toivottavasti antaa muillekin mahdollisuuden kokeilla ja kokea saman.

LÄHTEET

- Burakoff, K. 2015. Aistit vuorovaikutuksessa. Papunet. Viitattu 19.3.2017. <http://papunet.net/tieto/aistit-vuorovaikutuksessa>
- Erkinjuntti, T., Remes, A., Rinne, J. & Soininen, H. (toim). 2015. Muistisairaudet. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Generations United. 2011. Multigenerational Households. Fact sheed. <http://www.gu.org/OUR-WORK/Multigenerational.aspx>.
- Hallikainen, M., Mönkäre, R., Nukari, T. & Forder, M. (toim.). 2014. Muistisairaahan kuntouttava hoito. Porvoo: Boowell Oy.
- Hansson, J. & Oscarsson, C. (toim.) 2006. Onnellinen lapsuus. Helsinki: Otava.
- Helenius, A. & Lummenlahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Juva: PS-kustannus.
- Hellström, M. 2010. Sana sanaa kasvatuksesta. Juva: PS-kustannus.
- Helsingin Yliopisto. 2014. Helsingin yliopiston Kielikeskuksen äidinkielen viestintäopetuksen palveluyksikkö. Kielijelppi. Vuorovaikutus – puhumista ja kuuntelemista. Viitattu 19.3.2017. <http://kielijelppi.virtamieli.fi/puheviestinta/vuorovaikutus-puhumista-ja-kuuntelemista>
- Jansson, A. (toim). 2012. Psykososiaalinen ryhmätoiminta ikäihmisten yksinäisyyden lievittäjänä. Vanhusten keskusliitto. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Juva: PS-kustannus.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Yliopistopaino.
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet. Ikääntymisen määrittely. Viitattu 20.10.2016. <http://verneri.net/yleis/ikaantymisen-maarittely>.
- Kelly, P. 2014. German centres bring lonely older people and children together. The Guardian 23.10.2014. <https://www.theguardian.com/society/2014/oct/23/german-centres-bring-older-people-children-together>.
- Koivunen, P. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kotikunnas. 2015. Viitattu 9.1.2017. www.kotikunnas.fi/kotikunnas/index.php/kotikunnas
- Koponen, J. 2016. Aidon kylätunnelman resepti: Päiväkoti ja vanhainkoti pistivät hynttyyt yhteen. Yle Uutiset 25.2.2106. <http://yle.fi/uutiset/3-8668902>
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Launonen, K. 2014. Varhaiset vuorovaikutuskokemukset. Papunet. Viitattu 19.3.2017. <http://papunet.net/tieto/varhaiset-vuorovaikutuskokemukset>
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2015. Lapsen mieli. Mielenterveys-taitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen Mielenterveysseura. Helsinki: Juvenes Print.
- Mattila, K. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemistö, R. 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Tammer-Paino.

Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2011. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Pro Oy.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 106:17.

Perry, P. 2014. Loneliness is killing us – we must start treating this disease. The Guardian 17.2.2014. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/feb/17/loneliness-report-bigger-killer-obesity-lonely-people>.

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välttämisen pedagogiikka. Keuruu: Tammi.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Seppänen-Järvelä, R. & Vataja, K. (toim.) 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

STM. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. 2013:11. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi.

Terhokerho. Mikä on terhokerho? Viitattu 1.4.2017. <http://leikkipäivä.fi/terhokerho/mika-on-terhokerho/>.

THL. 2016. Terveys ja hyvinvointilaitos. Muistisairaudet. Viitattu 19.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/kansantaudit/muistisairaudet>.

Torstila, P. 2014. Ystävyys suojaa ikääntyvää. Viitattu 29.12.2016. <http://leikkipäivä.fi/ystavyys-suojaa-ikaantyyvaa/>.

Touhula liikuntapäiväkodit. 2017. Viitattu 10.1.2017. www.touhula.fi/touhula

Tuovinen, S. 2014. Satuhieronta. Läsnaolevan kosketuksen ja sadun taikaa. Helsinki: WSOY.

Ukkonen-Mikkola, T. 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palveluksessa. Tampere: Tampereen yliopisto.

Viinikkala, A. (toim.). 2014. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.

Vilén, M.; Vihunen, R.; Vartiainen, J.; Sivén, T.; Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2008. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

.

..

Mainos toimeksiantajalle ja yhteistyökumppanille opinnäytetyön aiheesta

OPINNÄYTETYÖ

”Leikki-ikä koko ikä – ikäihmisten ja päiväkotii-ikäisten kohtaaminen”

Työn tarkoitus?

Tarkoituksena on yhdistää ikäihmiset ja lapset yhteisen toiminnan kautta, saada erilaista virikettä kummallekin ikäpolvelle sekä välittää lasten ajatusmaailmaa ikäihmisille ja ikäihmisten ajatusmaailmaa ja elämäkokemusta lapsille. Sivussa myös havainnoidaan, miten yhteistyö vaikuttaa kumpaankin ikäluokkaan kokeilun aikana. Suurin päämäärä on saattaa lapsiryhmät ja ikäihmisten ryhmät yhteen.

Miten?

Lapsiryhmälle ja ikäihmisten ryhmälle järjestetään yhteistä toimintaa ennakkoon sovittu määrä, esimerkiksi kerran viikossa kuuden viikon ajan. Toiminta on musiikillista, käden-taitoja ja pientä jumppaa, jossa niin lapset kuin ikäihmiset pääsevät olemaan se auttava osapuoli.

Toimintakertojen jälkeen palautetta kerätään molemmilta ikäryhmiltä haastattelun ja keskustelun (mitä ajatuksia herätti) keinoin, mutta ikäihmisiltä myös mahdollisesti palau-tekyselyn kautta. Lapsiryhmää myös mahdollisesti havainnoidaan, miten yhteiset tuokiot vaikuttavat heidän puheenaiheisiin ja muuttuvatko lasten sekä ikäihmisten käytös toimintatuokioiden edetessä.

Esimerkkejä tuokioista

- tuo oma esine
- muskari
- kevyt jumppa

- suujumppa
- askartelu

Tuokioiden sisältö riippunee paljon ryhmien ikähaarukasta ja ikäihmisen kunnosta sekä paikasta, jossa tuokiota päätetään pitää.

Ajankohta?

Tarkoituksena on toteuttaa toimintatuokiojakso loppusyksystä, viimeistään vuoden 2017 alussa. Tarkempaa ajankohtaa mietitään yhteistyötahojen kanssa sovitettuna opiskelijan muihin harjoitteluihin ja opintoihin.

Mainos Kotikunnakseen ikäihmisille jaettavaksi

TERVETULOA TOUHUAMAAN TOU- HULAN LASTEN KANSSA!

**TOUHULAN PÄIVÄKODIN 4-5
VUOTIAAT SAAPUVAT KOTI-
KUNNAKSEEN TAMMIKUUSSA!**

**TARVITSEMME MUKAAN IN-
NOKKAITA IKÄIHMISIÄ MU-
KAAN TUOKIOIHIN, JOIDEN TARKOITUKSENA ON YHDISTÄÄ
SUKUPOLVET YHTEISEN TEKEMISEN KAUTTA.**

**TUOKIOT EIVÄT VAADI MUSIIKKITAITOJA, LIIKUNTATAI-
TOJA TAI MUUTAKAAN ERIKOISTAITOA – AINOASTAAN HY-
VÄÄ JA ILOISTA MIELTÄ!**

TUOKIOT JÄRJESTETÄÄN KOTIKUNNAAN TILOISSA.

TERVETULOA! 😊

Palautekysely Kotikuntaan asiakkaille

PALAUTEKYSELY

Opinnäytetyötäni varten pyytäisin teitä täyttämään pienimuotoisen palautekyselyn tuokioihin liittyen. Palautteet palautetaan nimettöminä!

1. Oliko sisältö mielekästä?

Kyllä Ei

2. Pidittekö lasten kanssa yhdessä tekemisestä?

Kyllä Ei

3. Tunsitteko, että saitte yhteyden lapsiin?

Kyllä Ei

4. Haluaisitteko tällaisten tuokioiden jatkuvan?

Kyllä Ei

Iso kiitos tuokioon osallistumisesta ja palautteesta! 😊 Palauteetta saa myös kertoa suullisesti, risut ja ruusut otetaan vastaan mielellään!

- Sosionomiopiskelija, Elisa Virtanen

Kysely vanhemmille lasten kertomuksista ikäihmisten kanssa toteutuneista tapaamisista

Kysely lasten kertomuksista liittyen ikäihmisten tapaamisiin

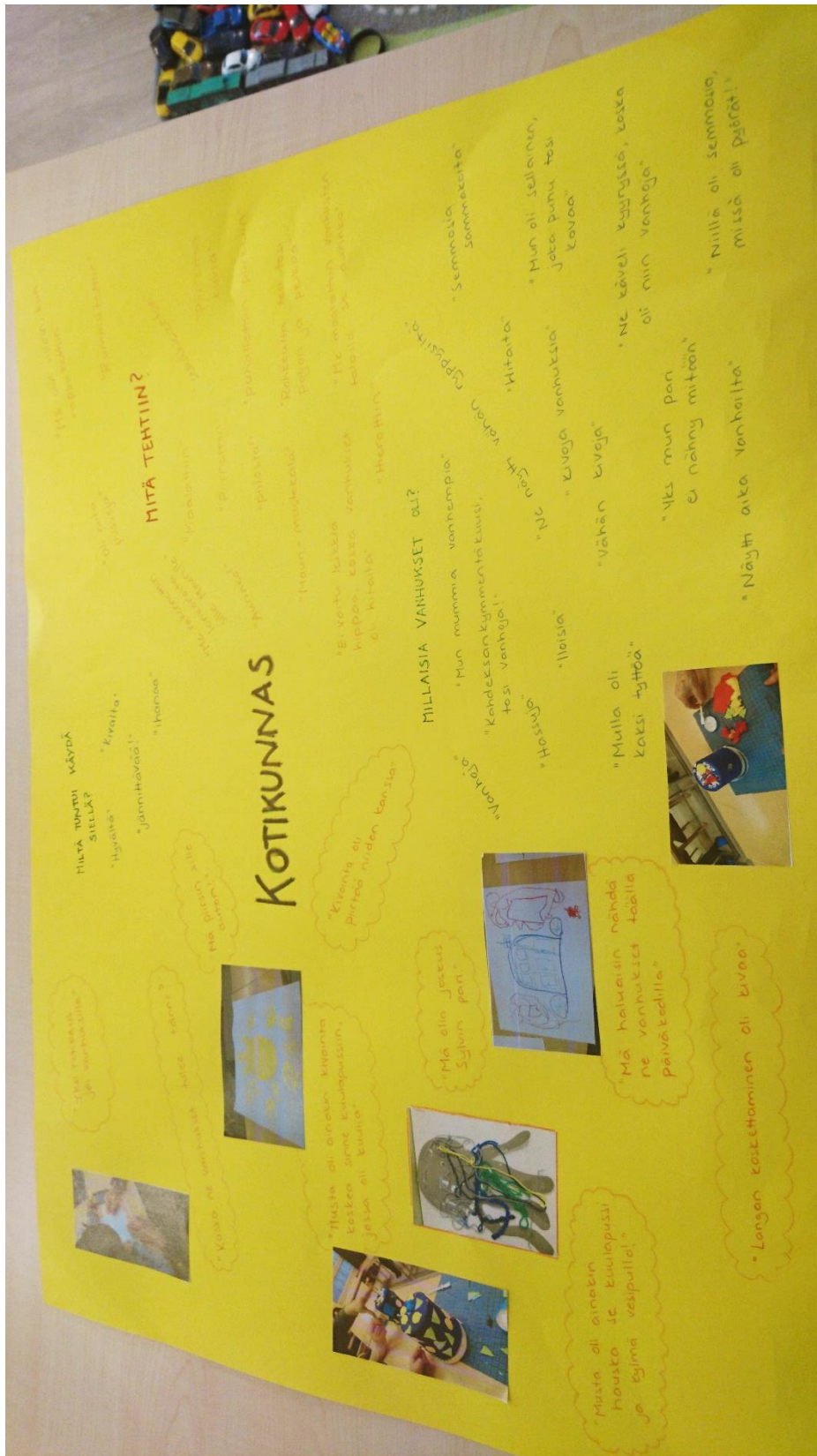
Kävimme lasten kanssa Kotikunnaksessa viimeisten viikkojen aikana liittyen Elisan opinnäytetyöhön. Nyt toivommeikin vastaavanne seuraaviin kysymyksiin siihen liittyen:

1. Onko lapsenne kotona puhunut käynneistä Kotikunnaksessa tai vanhuksesta/heidän kanssa puuhaamisesta?
2. Jos on, mitä tai minkä suuntaisia juttuja?

Vastauksia käytetään nimettöminä opinnäytetyön tuloksia arvioitaessa ja pohtiessa lähinnä käyntien merkityksellisyyttä lapsille. Paperin saa palauttaa **nimettömänä 8.1.2017 mennessä.**

Kiitos!

Ajatuskartta

Sadutus

”Nyt saat kertoa minulle sadun Mauri-Mustekalasta vanhainkodissa. Ihan millaisen sadun haluat”

Poika, 5-vuotta:

Aikuinen teki Mauri-mustekalan ja sillä oli villapuku ja villahattu ja semmonen ja sillä oli sadehattu. Tai siis sellanen aurinkohattu. Se oli semmonen tämmönen, tämmönen. Se on semmonen. Ja sillä on näitä raitoja. Me teimme semmosen. Se voi tehdä mitä tahansa, vaikka puhaltaa tähän purkkiin peikkoja ja piirtää semmosen tämmösen. Ja sitten se voi rummuttaa tällä. Se voi mennä vanhusten kanssa uimaan. Se vettä äiti meduusa tulee ja se on tosi sähköinen. Joo. Sitten se sähköttää Mauri-mustekalaa ja hän lähtee pakoon. No sitten ne vanhukset jäävät ihan kahdestaan. Ja siellä on vielä lisää vanhuksia, vanhusta. No ne menivät kotiin. Keltainen talo. Tuolla. Ne pääsee kävellen sinne, sinne bussilla. Ne pääsee ruokaan, syömään. Ne haluis ahaa tornipalikoja. Ne ovat sellaisia pehmeitä. Koska siellä on eri väriä. Sinistä ja keltaista ja punaista. Ja. No ne jälkeen menevät sukeltamaan ja etsimään Mauri-mustekalaa. Mutku ne ovat perillä ne näevät luolan. No ne menevät sisään. Semmonen iso timatti, semmonen posseli. Se on semmonen ja siel on semmonen toinen kala. Se on semmonen u-kala. Sillä on kahdeksan lonkeroa ja kymmenen päässä kädet. Ja sillo edes edes edes edes tässäki. Joo. Se on semmonen pien keskikokoinen. No se on sitten se on orh edes edes semmonen valtava meri vesi vesihämähäkki. Se oli punainen. Se vesihämähäkki nappaa vanhuksia. No ne menevät myös pakoon ja etsivät Mauri-mustekalaa. Ei ne löydä vielä. Täytyy ottaa kartta ja löytää Mauri-mustekala. Menevät toiseen luolaan katsomaan toiseen karttaan. Sitten kun ne saapuivat perille ne edes ne kaivoisivat karttaa ja se oli siellä oli siellä Maurin kartta. Ja etsivät edes Mauri-mustekalan löysivät nuoli ja sitten ne kävelivät toiseen luolaan ja siellä oli tämmösiä ja tämmösiä ja sademetsää. Se oli sademetsää ja sitten ne löysivät Mauri-mustekalan. Ja ei ne kartta enää. Ne menivät kotiin. En halua kertoa enää.

Muistio 25.11.2016

Läsnäolijat: Annika Laine (lto) & Elisa Virtanen

Aihe: Kehittämistyön tuotoksena olevan virikekansion alustava suunnitelma

Muistiinpanot/ Käytyt asiat pääpiirteittäin:

- tuokioiden teemoina musiikki, kädentaidot, satuhieronta (aistit kenties yleisesti?)
- voisivatko lapset opettaa jotain ikäihmisille ja ikäihmiset lapsille? → sormivirkkaus & jokin lapsille tuttu laululeikki
- tuokiokokonaisuuksissa jonkinlainen jatkumo pienryhmien kesken
- pienryhmissä 7-10 lasta, 3 pienryhmää
- selkeä aloitus ja lopetus tuokioille → tutustumisleikit alkuun

Päätökset:

- Teemat lyöty lukkoon, tuokiot niiden ympärille
- alkupiiri joka tuokiokokonaisuuden alussa
- 3 pienryhmää, jotka muotoutuu joulu-tammikuussa

Muistio 15.12.2016

Läsnäolijat: Annika Laine (Lto) & Elisa Virtanen

Aihe: Kehittämistyön tuotoksena olevan virikekansion tuokisuunnitelma

Muistiinpanot / Käytyt asiat pääpiirteittäin:

- tuokio 1: alkupiirin teemana erilaisuus, ikäihmisten ja lapsen yhteinen piirustus, kädenjalkiaurinko, tuokion lopetus
- tuokio 2: alkupiirin teemana Mauri-mustekala, sormivirkkaamalla lonkerot mustekalalle, yhteinen piirustus, tuokion lopetus
- tuokio 3: alkupiirissä tahteja, yhteinen laululeikki, rumpuaskartelu, tuokion lopetus
- tuokio 4: alkupiirissä teemana pelot, puhalletaan pelot pelkopurkkeihin, satu pelosta, sadun kuvitus yhdessä ikäihmisen kanssa, tuokion lopetus
- tuokio 5: alkupiirissä teemana aistit, aistipussien tutkiskelu, satuhieronta, aistiseikkailu, tuokion lopetus
- tuokio 6: alkupiirissä teemana tahdit, laululeikin soittaminen edellis-kerran rummuilla, piirretään musiikin tahdissa, tuokion lopetus
- ryhmäjaot valmiit
- päivämäärät tiedossa

Päätökset:

- ryhmäjako
- tuokiokertojen sisältö pedagoginen ja lapsia kiinnostava
- päivämäärien kuittaus ok Kotikunnaalle

Haastattelu arviointia varten 11.3.2017

Haastateltava: Annika Laine, lapsiryhmän lastentarhanopettaja, Touhula Vähäheikkilä

Haastattelu on toteutettu kirjallisesti.

Haastattelukysymykset:

Onko kansio käytännöllinen?

Koetko sen hyödylliseksi työyhteisössä?

Miten tuokiot suunniteltiin sinun näkökulmastasi?

Annika Laine:

”Kansio on käytännöllinen ja se madaltaa kynnystä ryhtyä lasten ja vanhusväen väliseen yhteistyöhön missä tahansa päiväkodissa. Kansion pohjalta yhteistyötä vanhainkodin kanssa on myös helppo jatkaa. Kansiossa on selkeästi kuvailtuja tuokiovinkkejä. Tuokiot oli suunniteltu lasten ikätasoa huomioiden. Haastavammat kädentyöt, kuten sormivirkkaus, onnistuivat ikäihmisen avustuksella. Avun pyytäminen ja avun antaminen edistivät lapsen ja ikäihmisen kommunikaatiota ja lähensivät kohtaamista. Jokainen käyntikerta koostui tutustumis- ja lämmittelyvaiheesta, jonka jälkeen päästiin pureutumaan päivän aiheeseen kunnolla. Kansiossa näkyy myös opiskelijan oma pohdinta ja yhdessä käyty keskustelut tuokioiden toimivuudesta ja muokkaamisesta entistäkin paremmiksi. Tämä korostuu erityisesti toimintaohjeiden vinkki kohdassa.”

Haastattelumuistio Kotikunnaassa 27.1.2017

Haastateltava: Marjo Niittula, ohjaaja, Kotikunnas

Haastattelu on toteutettu suullisesti ja nauhoitettu, jonka pohjalta muisto on tehty.

Miten näet tuokiot oman asiakasryhmäsi kannalta? Onko tuokioista ollut iloa tai hyötyä muistikuntoutujille?

- silminnähdessä näkee, että he nauttivat lapsista, jo pelkästä läsnäolosta
- säännöllisissä tapaamisissa ryhmän kanssa asiakkaat ovat puhuneet jälkikäteen päiväkotilapsista ja heidän vierailuistaan
- odottavat uusia kertoja innolla
- eivät välttämättä muista paljoa edellisestä kerrasta, tuttuus samoista lapsista ja meistä aikuisista kuitenkin näkyy vuorovaikutuksessa
- vuorovaikutuksen määrä riippuu lapsen luonteesta ja mielialasta, mutta myös ikäihmisen luonteesta ja mielialasta
- pakottaminen ei johda vuorovaikutukseen → aikuiset ohjanneet, mutta eivät pakottaneet, ohjaajien pelisilmä parin muodostuksessa (esim. hiljaiset ja ujut lapset kaverin kanssa ikäihmisen pariin enemmän kuin yksin)
- mukavaa ollut se, että jokaiselle asiakkaalle oma lapsi tai lapset → kahdenkeskistä puhetta (verrattuna normaaliin ryhmätoimintaan päiväkotilasten kanssa)

Miten sinun näkökulmastasi kohtaaminen ja vuorovaikutus ikäihmisten ja lasten välillä toteutui tuokioissa?

- Hyvin
- suurin osa keskustelee ja on vuorovaikutuksessa
- näkökyky tai huono kuulo vaikuttaa → yksi ryhmän asiakkaista vähemmällä vuorovaikutuksella
- kaikki ottavat kontaktia
- toiminut hyvin, meidän aikuisten ei ole tarvinnut tehdä vuorovaikutuksen eteen sen enempää

- kun saa aloituksen käyntiin, lähtee sujumaan → asiakkaiden rohkaiseminen, kynnys matalaksi vuorovaikutukselle
- yhdessä tekeminen nimenomaan madaltaa kynnystä

Miten kommentoisit tuokioita sisällöllisesti?

- laulut ja laululeikit voisivat olla sellaisia, missä kohtaaminen ja vuorovaikutus syntyvät helposti
- yhdessä tekemisen korostus sen sijaan, että vain esitettäisiin jotain ikäihmisille, on iso plussa